

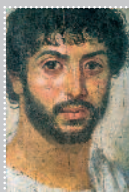

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

σελ. 4

σελ. 8

σελ. 17

σελ. 20

σελ. 24

- 3 Γνώμη**
Μείωση των ρύπων και εισαγωγή νέων τεχνολογιών
δυσ σημαντικές προκλήσεις για τη ναυτιλία
Του Γιάννη Πολυχρονόπουλου Προέδρου του Συλλόγου
“Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά”
- 4 Αρχιτεκτονικά**
Ο ΠΕΙΡΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ. Η Πνευματική και Πολιτιστική καρδιά του Πειραιά
Του Γιώργου Γάρδα, Αρχιτέκτονα Μηχανικού - Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.
- 8 Αρχαιογνωστικά**
Συνέχεια, επιβίωση και αναγέννηση της αρχαιότητας από το τέλος του
αρχαίου κόσμου έως τον 20 αι.
Του Γιώργου Σταϊνχάουερ, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων
- 14 Ερευνητικά**
Περίοδος βαθμιαίας κατάπτωσης ισχύος και καταστροφών στα
ανακτορικά κέντρα της Εηλάδος
Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού, Δρα Πολιτικού Μηχανικού, Fellow ASCE,
Γεν. Γραμματ. Εταιρείας Διερεύνησης Αρχαιο-Εηληνικής και Βυζαντινής Τεχνολογίας/ΕΔΑΒΥΤ.
- 17 Ματιές στην Πειραιϊκή Ιστορία**
Λίγες πληροφορίες για την δράση της Αστυνομίας στους βομβαρδισμούς του Πειραιά
Του Δημήτρη Κρασονικοηάκη, Αντιπροέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιά,
Προέδρου Ινστιτούτου Πειραιϊκών Μελετών
- 20 Ιστορικά**
Ο ήρωας της αντίστασης Μανώλης Παρλαμάς και η φημισμένη ταβέρνα του
Του Στέφανου Μίλεση, Συγγραφέα - Ιστορικού Μελετητή,
Προέδρου Φιλολογικής Στέγης Πειραιά
- 23 Αρχαιολογικό Πανόραμα**
Επιμέλεια: Κωστή Μανωλάκη
- 24 Εν τέλει...**

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”

Αθικβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς • Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017 • E-mail: mouseio.pelrala@gmail.com

• ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 69 • Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2019

ΕΚΔΟΤΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς,
Τηλ. 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
Πύλης 75-79, 185 33 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4121935

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΑΡΔΑ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΓΕΡ.-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.
Διανέμεται δωρεάν.

Τα ευνογόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις
απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΑΤΕΛΙΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κοδοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Τηλ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

E-mail: mourousias1@yahoo.gr

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ “ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

- Δημαρχείο Πειραιά: Πλ. Κοραή 1
- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούπη 31
Βιβλιοπωλεία:
 - ΒΙΒΛΙΟΤΟΠΙΑ: Εθνικής Αντιστάσεως 23, Πειραιάς
 - BALABANIS: Καραοηή & Δημητρίου 43, Πειραιάς
 - ΚΑΛΟΥΔΗ: Φίλωνος 31, Πειραιάς
 - ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Ν. & ΣΙΑ Ο.Ε.:
Καραϊσκού 157, Πειραιάς και Φίλωνος 35, Πειραιάς
- ΤΣΙΟΥΣΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ & ΟΥΡΑΝΙΑ Ο.Ε.: Κοδοκοτρώνη 100, Πειραιάς
- ΧΑΤΟΡΟΛΙΣ: Καραοηή και Δημητρίου 32, Πειραιάς

Εξώφυλλο: Ιππείς από την πομπή των Παναθηναίων
Ζωοφόρος Παρθενώνα - Μουσείο Ακρόπολης

Μείωση των ρύπων και εισαγωγή νέων τεχνολογιών δύο σημαντικές προκλήσεις για τη ναυτιλία

του **ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ**

**Πρόεδρου του Συλλόγου
"Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου,
και Αρχαιολογικών Χώρων - Μνημείων Πειραιά"**

Το είναι οι σημαντικότερες προκλήσεις για την παγκόσμια ναυτιλία στο προσεχές μέλλον. Είναι το πέρασμα σε "καθαρές λύσεις" για τη μείωση των εκπομπών θείου και ρύπων, καθώς και η πλήρης μετάβαση στην ψηφιακή εποχή και στην εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης. Στην πρώτη πρόκληση η απάντηση είναι κατανάλωση καυσίμων με χαμηλή περιεκτικότητα θείου ή η χρήση των ίδιων καυσίμων που καταναλώνονται και σήμερα, αλλά με εξοπλισμό "scrubbers" που τα αποθιρώνει, χωρίς ταυτόχρονα να υπάρχουν περαιτέρω επιπτώσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον, όπως αρχικά είχε υποθεθεί. Σύμφωνα με μελέτη της Συμμαχίας Καθαρής Ναυτιλίας 2020 η συγκέντρωση των συστατικών που προκαλείται από τα συστήματα καθαρισμού των καυσαερίων "scrubbers" βρίσκεται σε ανεκτά συμβατά όρια.

Παρόλο που η ναυτιλία ρυπαίνει λιγότερο από όλες τις βιομηχανίες (το ποσοστό συμμετοχής της στις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου είναι 2%) είναι ο πρώτος κλάδος που καλείται να περάσει σε μία νέα εποχή, υιοθετώντας τους παγκόσμιους στόχους για τη μείωση της ρύπανσης. Η μείωση των ρύπων από τη ναυτιλία ευθυγραμμίζεται με τη συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα που προβλέπει μείωση 50% έως το 2050 σε σχέση με το 2008 και εξοικονόμηση ενέργειας κατά 40% μέχρι το 2030 με στόχο να φτάσει το 70% μέχρι το 2050.

Στους κύκλους όμως της πλοιοκτησίας υπάρχουν προβληματισμοί σχετικά με την ετοιμότητα της βιομηχανίας καυσίμων στο να παρέχουν καύσιμα με λιγότερο θείο μέσα στο 2020. Επίσης ασκούν κριτική για τοπικά μέτρα ενώ το πρόβλημα είναι παγκόσμιο και ο μόνος αρμόδιος για να επιβάλει μέτρα είναι ο Παγκόσμιος Ναυτιλιακός Οργανισμός ΙΜΟ.

Η δεύτερη πρόκληση αφορά στην εφαρμογή σύγχρονων τεχνολογιών τόσο στην κατασκευή όσο και στη λειτουργία των πλοίων. Νέα βελτιωμένα υλικά υπόσχονται καλύτερη ποιότητα κατασκευής, αντοχή, μείωση βάρους του πλοίου και μεγαλύτερη μεταφορική ικανότητα.

Η εισαγωγή της τεχνητής νοημοσύνης με ρομποτικοποίηση πολλών διαδικασιών, όπως οι επιθεωρήσεις, η ανίχνευση των

ρύπων κ.ά. αναμένεται να συμβάλλει στη μεγαλύτερη ασφάλεια. Η χρήση επίσης τεχνολογίας 3D εκτύπωσης θα έχει καταλυτικές επιδράσεις στο κόστος. Ένα ξεχωριστό σοβαρό πρόβλημα είναι οι κυβερνοεπιθέσεις. Σύμφωνα με έναν υπολογισμό έχουν επενδυθεί 3,3 δις. δολάρια στα ναυτιλιακά startups για να μεταβάλουν τελείως τον κλάδο και να εξασφαλίσουν κυβερνοασφάλεια.

Στον κλάδο της λεγόμενης αυτόνομης ναυτιλίας η ασφάλεια στα λογισμικά συστήματα είναι σε απόλυτη προτεραιότητα. Βέβαια αυτός ο κλάδος βρίσκεται ακόμα στα πρώτα βήματα, αλλά "οι τολμηροί" μιλούν για πλήρη αυτοματισμό στη ναυτιλία, για τηλεχειρισμό των πλοίων και για κατασκευή και λειτουργία μη επανδρωμένων πλοίων. Το άλμα αυτό προς το μέλλον συμπυκνώνει περίπλοκα ζητήματα όπως επιπτώσεις στην κοινωνία, προβλήματα ασφάλειας του πλου και ασφάλειας στα ευαίσθητα συστήματα για αποτροπή κυβερνοεπιθέσεων.

Η επανάσταση στις επικοινωνίες δημιουργεί καλύτερο περιβάλλον για τη λήψη αποφάσεων στον σωστό χρόνο. Νέες εναλλακτικές μορφές ενέργειας υπόσχονται το πέρασμα σε μία καθαρή ναυτιλία με προστασία του περιβάλλοντος. Τα πλοία του μέλλοντος, όπως λένε οι ειδικοί, θα περιλαμβάνουν μηχανισμούς αυτόματης αποφυγής εμποδίων, αυτόματου ελλιμενισμού, αυτόνομης πλεύσης.

Η πλήρης και καθολική αυτοματοποίηση και η μετάβαση στην ψηφιακή εποχή δεν είναι ένα σενάριο επιστημονικής φαντασίας, αλλά μία πραγματικότητα, η οποία έχει ξεκινήσει ήδη.

Το μεγάλο κύμα της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης θα σαρώσει στην κυριολεξία τα πάντα στο πέρασμα του, αλλάζοντας τελείως τη ναυτιλία έτσι όπως την ξέραμε. Αλλά όπως καθετί καινούργιο περιέχει πολλά ελπιδοφόρα στοιχεία ενέχει όμως και κινδύνους προκλήσεις και προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν.

**Ο Πρόεδρος κ. Γιάννης Πολυχρονόπουλος και το Δ.Σ. του Συλλόγου
«Οι Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου, Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά»,
σας εύχονται
ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ, ΕΙΡΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΤΟ 2020**

Η Πνευματική και Πολιτιστική καρδιά του Πειραιά

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΑΡΔΑ

Αρχιτέκτονα Μηχανικού Ε.Μ.Π.
Ποιητικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.

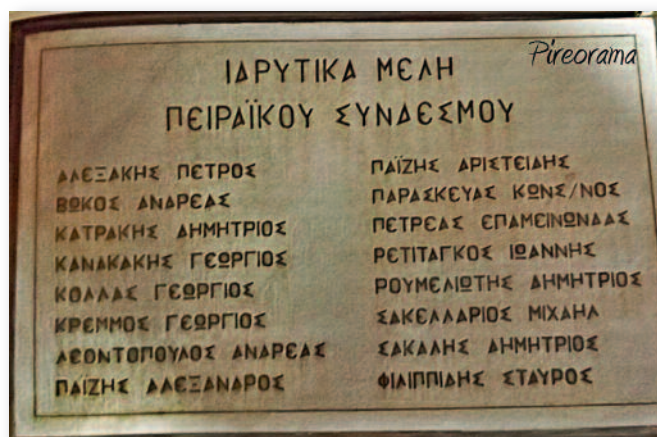
Το άρθρο αυτό, αφιερώνεται στα 125 χρόνια από την ίδρυση του Πειραιϊκού Συνδέσμου (Εικ. 1)

Α. ΙΣΤΟΡΙΑ

Με αφορμή την αναβίωση του Ολυμπιακού Ιδεώδους, με την διοργάνωση των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 στην Αθήνα, μια παρέα φιλοπρόδων Πειραιωτών, αποτελούμενη από τους Παϊζη, Κρέμο, Ελευθερίου, Λεοντόπουλο, Παρασκευά και Ρουμελιώτη, αποφάσισε την λειτουργία ενός Μουσικού και Γυμναστικού Συνδέσμου που σύντομα, με την συμμετοχή οκτώ ακόμα Πειραιωτών (Αλεξάκη, Βώκο, Δημ. & Γεωργ. Κατράκη, Κόλλια, Πετρέα, Ρεντικάκο και Φιλιππίδη) συγκεντρώθηκε, πριν από 125 χρόνια, το βράδυ της 22-10-1894 στην αίθουσα του (τότε) Α' Σχολαρχείου του Πειραιά και αποφάσισε την ίδρυση του Πειραιϊκού Συνδέσμου (Εικ. 2).

Εικ. 1. Όψη (Γ. Γάρδας)

Εικ. 2. Ιδρυτικά μέλη (Pireorama)

Εικ. 3 Νικόλαος Φίλων (Γ. Γάρδας)

Εικ. 4 Είσοδος 1 (Γ. Γάρδας)

Εικ. 5 Είσοδος 2 (Γ. Γάρδας)

Η ίδρυσή του οφείλετο σε μία ουσιαστική ιστορική αναγκαιότητα, η οποία απέβλεπε να αναπτυχθεί η σχετική υποδομή προκειμένου η Πατρίδα μας, να έχει την ικανότητα να αναλάβει την διοργάνωση των Πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων του 1896.

Το 1898, καθιερώθηκε με καταστατική διάταξη το Διοικητικό συμβούλιο και πρώτος πρόεδρος, εξελέγη ο αείμνηστος Νικόλαος Φίλων (Εικ. 3). Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο του καταστατικού «Σκοπός του Πειραιϊκού Συνδέσμου είναι η πνευματική και σωματική της κοινωνίας και των μελών αυτού διάπλασις και η όσο το δυνατόν ευρύτερα διάδοσις κοινωφελών γνώσεων».

Ο Πειραιϊκός Σύνδεσμος, διοικείται από 15μελές Διοικητικό Συμβούλιο, αποτελούμενο από επίλεκτα μέλη της Πειραιϊκής Κοινωνίας, και τα οποία προσφέρουν αφιλοκερδώς και εθελοντικά τις υπηρεσίες τους. Η δομή της διοίκησης του Συνδέσμου, περιλαμβάνει Τμήματα, τα οποία ονομάζονται Εφορείες και αποτελούν μια Διοικητική οντότητα με συγκεκριμένη αρμοδιότητα. Διοικούνται από τον οικείο Έφορο και τους Ειδικούς Συμβούλους. Στον Πειραιϊκό Σύνδεσμο, σύμφωνα με το Καταστατικό του, όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, εκλέγονται απ' ευθείας από την Γενική Συνέλευση για τα συγκεκριμένα αξιώματα που έχουν θέσει υποψηφιότητα και επομένως η σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου, συγκροτείται απ' ευθείας από τις αρχαιρεσίες που διενεργούνται ανά τριετία.

Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από τον Πρόεδρο, τους Α' & Β' αντιπροέδρους, τον Γενικό Γραμματέα, τον Ταμία, τους δύο Ειδικούς Γραμματείς και 8 Εφόρους υπεύθυνους αντίστοιχα για τις εξής Εφορείες: α) Εφορεία Καλλιτεχνικού (Ωδείο, Δραματική Σχολή, Τμήμα Χορού & Μπαλέτου), β) Εφορεία Σωματικής Αγωγής, γ) Εφορεία Νυχτερινών Σχολών Εργαζομένων Νέων (ΝΣΕΝ), δ) Εφορεία Φιλολογικού ε) Εφορεία Κοσμητείας και Κοινωνικών Εκδηλώσεων, στ) Εφορεία Πειραιϊκών Σπουδών, ζ) Εφορεία Περιουσίας και η) Εφορεία Σχολών Τεχνικής Εκπαίδευσης που δεν λειτουργεί πλέον.

Στις 22 Οκτωβρίου 2019, στην εκδήλωση στα πλαίσια του εορτασμού των 125 χρόνων από την ίδρυση του Πειραιϊκού Συνδέσμου, η Πρόεδρος στην ομιλία της, ανέπτυξε συνοπτικά την πορεία του Συνδέσμου:

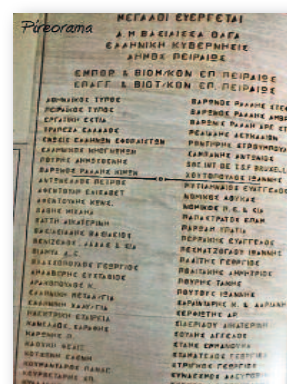
«Το πρώτο τμήμα που άρχισε να λειτουργεί με μεγάλη επιτυχία τον Ιανουάριο του 1895 ήταν το Μουσικό. Δυο χρόνια αργότερα το τμήμα μετονομάζεται σε Καλλιτεχνικό και το 1903 μετονομάζεται σε Ωδείο Πειραιώς, επωνυμία που διατηρεί έως σήμερα. Λίγο πριν από τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες, ιδρύεται το Γυμναστικό Τμήμα. Ακολούθησε το Φιλολογικό τμήμα, διοργανώνοντας από το 1898 διαλέξεις και ομιλίες από

Εικ. 5α Είσοδος (Γ. Γάρδας)

Εικ. 6 Οψη οδού Σωτήρος (Γ. Γάρδας)

Εικ. 7. Μεγάλοι Ευεργέτες Pireorama)

Εικ. 8 ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ (Pireorama)

Εικ. 9 Είσοδος Νυκτ. Σχολών (Γ. Γάρδας)

Εικ. 10 1939 ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ (Pireorama)

Εικ. 11 Πρώτο σχέδιο όλης 1930 (Pireorama)

επιφανείς μορφές και σημαντικούς επιστήμονες, ενώ σήμερα εκδίδει το περιοδικό Πειραιϊκά Γράμματα. Επίσης το Δεκεμβριο του 1895, δημιουργούνται οι Σχολές Απόρων Παιδών και Τεχνιτών. Το Τεχνικό Τμήμα, το 1900, μετατρέπεται σε Σχολή Μηχανικών εμπορικού Ναυτικού, με σημαντική εκπαιδευτική προσφορά στην πολη μας, ως τις αρχές της δεκαετίας του 1980, ενώ το 1931 ο Πειραιϊκός Σύνδεσμος ιδρύει την Σχολή Ραδιοτηλεγραφικών και το Τμήμα Τεχνικής Εκπαίδευσης. Το 1933, οι Σχολές Απόρων Παιδών, αποτελούν μαζί με το Κλασσικό Γυμνάσιο και Λύκειο, το Τμήμα Κλασσικής Εκπαίδευσης. Εκτοτε ο Π.Σ. ανέπτυξε μία σπουδαία κοινωφελή δραση στα Γράμματα και στις Καλές Τέχνες και γενικότερα στον Πολιτισμό και τον Αθλητισμό, με ανεκτίμητη προσφορά στην Πειραιϊκή Νεολαία. Αλλά και στον Αθλητισμό, η πορεία του Π.Σ. (που καταγράφεται στα ιδρυτικά μέλη του ΣΕΓΑΣ), είναι η επιτομή της αθλητικής Ιστορίας της χώρας μας. Η προσφορά της Εφορείας Σωματικής Αγωγής είναι μεγάλη, τόσο στον κλασσικό αθλητισμό, όσο και στα ομαδικά αθλήματα, όπως το μπάσκετ και το βόλεϊ. Στον Σύνδεσμο, λειτουργεί η Ανωτέρα Δραματική Σχολή, η οποία ξεκίνησε το 1914 ως σχολή Θεάτρου, από την οποία αποφοίτησαν μεγάλοι ηθοποιοί του θεάτρου και του κινηματογράφου (όπως η Σαπφώ Νοταρά και πολλοί άλλοι). Μαζί με το Ωδείο και τη Σχολή Χορού, απαρτίζουν την Εφορεία Καλλιτεχνικού. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι λειτουργούν με επιτυχία το εργαστήριο Ζωγραφικής/Αγιογραφίας καθώς και το εργαστήριο καλλιτεχνικής φωτογραφίας».

Το Γυμναστήριο, ξεκίνησε την λειτουργία του το 1896 και σημείωσε μεγάλη επιτυχία, καθώς τα αισθήματα των Πειραιωτών ήταν ακόμα ζωντανά από τους προσφατους Ολυμπιακούς Αγώνες που είχαν τελεστεί στην Ελλάδα το 1896. Το 1897, το γυμναστήριο του Συνδέσμου, στεγάστηκε στον χώρο του Αρχαίου Θεάτρου (επί της σημερινής Χαριλάου Τρικούπη) που παραχώρησε ο τότε Υπουργός Παιδείας Σπ. Στάης (Εικ. 8).

Μεγάλη επιτυχία σημείωσε η Εφορεία Νυκτερινών Σχολών Εργαζομένων Νέων (ΝΣΕΝ), η οποία ίδρυσε νυκτερινές σχολές στις οποίες φοιτούσαν άπορα παιδιά που εργάζονταν την ημέρα και εργάτες των εργοστασίων. Στην νυκτερινή σχολή των Μηχανικών, δίδασκαν αξιόλογοι καθηγητές μαθήματα, όπως Ατμομηχανική, Σχεδιογραφία, Φυσική και Μαθηματικά (Εικ. 9, 10). Το 1930, φοιτούσαν 1000 άπορα παιδιά, ενώ υπολογίστηκε ότι φοίτησαν συνολικά περίπου 30.000 παιδιά. Το 1923, το Υπουργείο Ναυτικών, έθεσε την σχολή Μηχανικών υπό τον εποπτεία του, με αποτέλεσμα οι απόφοιτοι να μπορούν να ενταχθούν στο Πολεμικό Ναυτικό αλλά και στο Εμπορικό Ναυτικό.

Β. ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ (Εικ. 11)

Αρχικά, η έδρα του Π.Σ. ήταν στο κτίριο της οδού Τσαμαδού & Κολοκοτρώνη. Το 1921, ο Δήμος Πειραιά, παραχώρησε έκταση 1.200 πύχων, στην συμβολή των οδών Καραϊσκού και Ρέπουλη (σημερινή Σωτήρος Διός) και αποφασίστηκε η υλοποίηση του στόχου της στέγασης όλων των τμημάτων που φιλοξενούνταν σε διάφορα σχολεία.

Προκηρύχθηκε Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, τον οποίο κέρδισε ο αξιόλογος Αρχιτέκτονας της εποχής και μέλος του Συνδέσμου Ιωάννης Ζολώτας (έργο του η πολυκατοικία Λαναρά στην Αθήνα) (Εικ. 12). Στις 24 Μαΐου 1930, κατατέθηκε ο θεμέλιος λίθος, επί προεδρίας Δ. Ρεδιάδη. Το κτίριο ολοκληρώθηκε σε 2 φάσεις, αφού αρχικά κατασκευάστηκαν οι 2 πρώτοι όροφοι. Σύμφωνα με τα σχέδια του Ι. Ζολώτα, το Ωδείο ορίστηκε να καταλάβει τον πρώτο και δεύτερο

όροφο, ενώ στον τρίτο ορίσθηκε να καταλάβει εξ ολοκλήρου μια τεράστια αίθουσα συναυλιών, παραστάσεων και διαλέξεων που φέρει το όνομα «Αίθουσα Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη», στον τέταρτο όροφο, θα στεγαζόταν η Σχολή Μηχανικών και στον πέμπτο η Κεντρική Σχολή Απόρων Παιδών (Εικ. 4,5,5α,6,13,14,15).

Όπως αναφέρει ο Στέφανος Μίλεσης: η αίθουσα του τρίτου ορόφου που όπως προαναφέραμε έχει λάβει το όνομα "Αίθουσα Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη" καθώς ο ομογενής εκ Τεργέστης Κίμων Ράλλης πεθαίνοντας άφησε με διαθήκη κληροδότημα αξίας 250.000 κορωνών για την σύσταση στην Ελλάδα ιδρύματος προς ανάπτυξη του καλλιτεχνικού αισθήματος που συντελεί στην διαμόρφωση της κοινωνίας. Οι εκτελεστές της διαθήκης αυτής Στέφανος και Αμβρόσιος Ράλλης, γνωρίζοντας την ύπαρξη του Πειραιϊκού Συνδέσμου και την δράση του, αποφάσισαν αντί νέου ιδρύματος στον Πειραιά, να δωρίσουν το προαναφερθέν κληροδότημα, ώστε να οικοδομηθεί αίθουσα για αυτόν τον σκοπό (Εικ. 13). Ο Πειραιϊκός Σύνδεσμος που την εποχή εκείνη ανοικοδομούσε το Μέγαρο που στεγάζεται μέχρι και σήμερα, συνδύασε την δωρεά του Ράλλη με το δάνειο του Ν.Α.Τ., αναλαμβάνοντας την υποχρέωση στους εκτελεστές της διαθήκης αντί η αίθουσα αυτή να βρίσκεται αλλού, να στεγάζεται εντός του ιδίου Μεγάρου με την προϋπόθεση όμως να φέρει το όνομα του δωρητή αλλά και να αποτελεί νέο τμήμα του Πειραιϊκού Συνδέσμου, όπως και έγινε το Πέμπτο Τμήμα, στο οποίο υπάγεται η διαχείριση και λειτουργία του ιδρύματος Βαρώνου Κίμωνος Ράλλη (Pireorama).

Αξίζει να αναφερθεί ότι, κατά την εκκαφή του οικοπέδου, υπήρχαν αρχαιότητες που είχε συλλέξει ο Ιάκωβος Δραγάτης. Αυτές μεταφέρθηκαν στο Αρχαίο Θέατρο του Πειραιά, στην έκταση που είχε παραχωρηθεί στον Πειραιϊκό Σύνδεσμο από το 1897 για την δημιουργία του Γυμναστηρίου, και έτσι δόθηκε η έγκριση από την πολιτεία για την έναρξη των εργασιών ανέγερσης.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να εκφράσω τον σεβασμό και την ευγνωμοσύνη μου για την υπέροχη προσφορά του Συνδέσμου, που τύχη αγαστή αλλά και η αγάπη των φιλοπρόδων Πειραιωτών για την Πατρίδα, δημιούργησαν αυτό που σήμερα απολαμβάνουμε: τον ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ.

Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Α' Αντιπρόεδρο του Συνδέσμου κ. Ευάγγελο Καρλαύτη, για τις σημαντικότερες πληροφορίες που μου εξέθεσε για τον Σύνδεσμο, καθώς και την πρόεδρο Κα Αντωνία Μεγαλοοικονόμου και τον Έφορο Περιουσίας κ. Άρη Μαραλέτο, για τις πληροφορίες τους και τα στοιχεία που μου έδωσαν.

Σημαντικότερα αποσπάσματα του άρθρου, οφείλονται στην όπως πάντα, σπουδαία και ενδελεχή μελέτη και καταγραφή στο «Pireorama Ιστορίας και Πολιτισμού» του Προέδρου της Φιλολογικής Στέγης Πειραιά, Στέφανου Μίλεση.

Πηγές:

- Ευάγγελος Καρλαύτης, Α' Αντιπρόεδρος Πειρ. Συνδέσμου.
- Αντωνία Μεγαλοοικονόμου, Πρόεδρος Π.Σ.: Ομιλία 22-10-2019 για τα 125 χρόνια του Π.Σ.
- Μαραλέτος Άρης, Έφορος Περιουσίας
- Στέφανος Μίλεσης, Pireorama: Πειραιϊκός Σύνδεσμος
- Site Πειραιϊκού Συνδέσμου
- Διαδίκτυο

Εικ. 12. Πολυκατοικία Λαναρά (1938) - Διαδύκτιο

Εικ. 13. Αίθουσα Βαρ. Κιμ. Ράλλη-Διαδύκτιο

Εικ. 14. Αίθ. Προέδρου και Δ.Σ. (Γ. Γάρδας)

Εικ. 15 Κλιμακοστάσιο (Γ. Γάρδας)

Συνέχεια, επιβίωση και αναγέννηση της Αρχαιότητας από το τέλος του Αρχαίου κόσμου έως τον 20ο αι.

Πάνε αρκετά χρόνια τώρα που από τη στήλη αυτή προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε την αρχαιότητα μέσα από τη γνωριμία με τους θεσμούς, τις αντιλήψεις, και τις ποικίλες πιυχές της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Το ενδιαφέρον μας για την αρχαιότητα, δεν είναι εγκυκλοπαιδικό. Η επίκληση από τον σύγχρονο Έλληνα της αρχαιοελληνικής καταγωγής, από τον Ευρωπαίο ή τον Αμερικανό της ελληνορωμαϊκής κληρονομιάς, θεμελιώνονται στη συνειδητοποίηση ενός κοινού τρόπου σκέψης και κοινωνικής συμπεριφοράς, αντίληψης του κόσμου και αισθητικής ευαισθησίας, θεμελιωμένων στις ζωογόνες αρχές της ελευθερίας του ατόμου, του αγωνιστικού πνεύματος, του πάθους για την αλήθεια και την ομορφιά του λόγου και των πραγμάτων, του σώματος και της ψυχής, κληρονομιά όλα αυτά ενός κόσμου στο κέντρο του οποίου βρισκόταν ο άνθρωπος.

Ο κόσμος εκείνος, που γεννήθηκε με τον Όμηρο και ωρίμασε με την αρχαία

ελληνική πόλη, εξαπλώθηκε την Ανατολή με τον Αλέξανδρο και σε ολόκληρο τον μεσογειακό κόσμο και τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, έχει πεθάνει. Αυτός είναι εξάλλου και ο λόγος που μιλούμε σήμερα για την επιβίωση ή την αναγέννηση του. Δεν είναι όλοι οι πολιτισμοί θνητοί. Υπάρχουν κοινωνίες, όπως αυτές των πρωτογόνων λαών και των πανάρχαιων πολιτισμών της Ανατολής, οι οποίες έχοντας φθάσει σε ένα επίπεδο απόλυτης εσωτερικής ισορροπίας, σε μια ιεραρχική κοινωνική οργάνωση και ρύθμιση της ανθρώπινης ζωής με βάση τις αιώνιες αρχές και τους ρυθμούς του σύμπαντος, ελάχιστες αλλαγές υφίστανται στους αιώνες. Σε άλλες πάλι, όπου οι οικονομικές και κοινωνικές δομές είναι ανοιχτές, και η

εξέλιξη τους απελευθερωμένη από δεσμευτικούς κανόνες, οι ισορροπίες είναι εύθραυστες, με συνεχείς ανατροπές και δομικές αναπροσαρμογές, που επιβάλλει η επιβίωση. Στις τελευταίες αυτές ανήκουν οι κοινωνίες του ελληνορωμαϊκού, όπως και του νεώτερου δυτικού χώρου.

Η ημερομηνία, οι συνθήκες και τα αίτια του θανάτου του αρχαίου κόσμου, είναι ένα τεράστιο -αντίστοιχο της σημασίας του γεγονότος- θέμα. Ο θάνατος δεν ήταν ακαριαίος· υπήρξε μια μακρά διαδικασία -κράτησε πάνω από 500 χρόνια- την πορεία της οποίας σηματοδοτεί η σταδιακή εγκατάλειψη ή καλύτερα ο μετασχηματισμός των αρχών που εξέφραζε η αρχαία ελληνική πόλη.

Το πρώτο πολύ σύντομο, αλλά εξαιρετικά γόνιμο στάδιο της δημιουργίας και ωρίμανσης του ελληνικού πολιτισμού συμπίπτει με την ιστορία της ελληνικής πόλης, το δεύτερο, αυτό της οικουμενικής εξαπλώσης του με τη ζωή της ελληνορω-

μαϊκής αυτοκρατορίας. Η αποφασιστική τομή συντελείται κατά τη διάρκεια των δύο αιώνων της ενδιάμεσης ελληνοιστοικής εποχής, μιας περιόδου αγωνίας της ελεύθερης ελληνικής πόλης, που συμβολικά ορίζεται από την αυτοκτονία του Δημοσθένη το 322 π.Χ. και την καταστροφή της Κορίνθου το 146 π.Χ. Η διαδικασία θα ολοκληρωθεί στους επόμενους πέντε αιώνες της ρωμαϊκής ειρήνης. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ήδη με το τέλος της ελεύθερης πόλης και με τα πρώτα βήματα της διαμόρφωσης στα ελληνοιστοικά βασίλεια των χαρακτηριστικών ενός νέου, οικουμενικού πολιτισμού, πολλά από τα πιο ουσιαστικά, τα πιο δυναμικά στοιχεία του αρχαίου ελληνικού κόσμου θα χαθούν ή θα αλλοιωθούν. Το πά-

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Αρχαιολόγου

τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

θος για την ελευθερία και τη συνείδηση της ηρωϊκής τραγικότητας, που πήγαζε από τη σύγκρουση του ανθρώπου με το θεό, και των ανθρώπων με τους θεϊκούς νόμους, θα αντικαταστήσει η αναζήτηση της ατομικής ευδαιμονίας με την αταραξία και την παραίτηση. Από την άλλη πλευρά, το νέο οικουμενικό κράτος θα επιτρέψει το ξεπέρασμα του στενού, καμιά φορά στενοκέφαλου ορίζοντα της ελληνικής πόλης και την πανανθρώπινη ακτινοβολία των αξιών του πολιτισμού της. Ενώνοντας κάτω από μια ενιαία διοίκηση και ένα κοινό πολιτισμό ένα μεγάλο μέρος της οικουμένης, από τις βαρβαρικές χώρες των Θρακών, των Κελτών και των Ιβήρων, των λαών της ερήμου έως τις κοιτίδες πανάρχαιων πολιτισμών όπως η Μεσοποταμία και η Αίγυπτος, η Ρώμη θα θέσει τα θεμέλια του αστικού πολιτισμού που θυμίζουν ακόμα τα ερείπια των πόλεων με τα θέατρα, τα γυμνάσια και τα στάδια που καλύπτουν τις ευρωπαϊκές χώρες νότια από τον Ρήνο και τον Δούναβη, τις ακτές, τα όρη, τις πεδιάδες και τις ερήμους της Ασίας και της Αφρικής. Είναι στη Ρώμη και στον ελληνορωμα-

Εικ. 2. Βαλβίνος 238 μ.Χ.

Εικ. 1. Μάρκος Αυρήλιος 161-180

ϊκό πολιτισμό που η ανθρωπότητα χρωστά τη δημιουργία της ουμανιστικής παράδοσης, την επιβίωση δηλαδή των ανθρωπιστικών ιδανικών της ελληνικής παιδείας και του ελληνικού τρόπου ζωής, που αλλοιωμένος και κακοποιημένος ως δυτικός τρόπος ζωής, τείνει σήμερα να πάρει παγκόσμιες διαστάσεις.

Εν τούτοις ο επιλεκτικός και -ιδιαίτερα σε ό, τι αφορούσε στις μεγάλες μάζες των πόλεων- επιφανειακός μόνο εξελληνισμός, και η παραμονή στο περιθώριο της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού της υπαίθρου, έτεινε να αφαιρέσει την πραγματική ζωή από το σώμα του ελληνικού πολιτισμού και από τη μορφή των θεών του. Το αναγνωρίζουμε στην ακαδημαϊκή ψυχρότητα των κλασικών μορφών των αγαλμάτων της εποχής του Αδριανού και των αμέσων διαδόχων του τον 2ο αι. μ.Χ., την εποχή της ακμής του ελληνορωμαϊκού κόσμου, όταν τα ελληνικά γράμματα, σε μια ύστατη έκφραση αγωνίας αυτού του πολιτισμού, θα γνωρίσουν με τον Πλούταρχο και τον Λουκιανό την πρώτη μεγάλη αναγέννησή τους, και ο αυτοκράτορ Μ. Αυρήλιος (εικ. 1) θα γράψει στα ελληνικά το φιλοσοφικό έργο του.

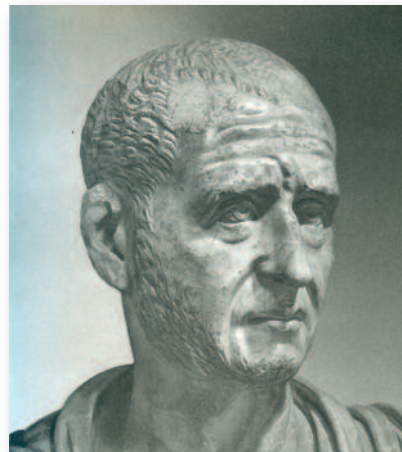
Το θανάσιμο πλήγμα σ' αυτό τον πολιτισμό ήρθε με τη μεγάλη πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πνευματική κρίση των μέσων του 3ου αι. μ.Χ. Στη διάρκεια αυτής της κρίσης (235- 270 μ.Χ.) και της μακράς μεταβατικής περιόδου που ακολούθησε (συμβατικά 270 ή 284 μ.Χ. - 565 μ.Χ.), που ονομάζουμε Ύστερη Αρχαιότητα, παρακολουθούμε το συγκλονιστικό θέαμα ενός απελπισμένου αγώνα για την πολιτική, οικονομική και ηθική επιβίωση ενός γερασμένου πολιτισμού και τις ωδίνες του τοκετού ενός νέου κόσμου.

Πρόκειται για μια σημαντική, τη σημαντικότερη από το τέλος της προϊστορίας καμπί στην πορεία της ανθρωπότητας. Την ανατροπή σηματοδοτούν τρία μεγάλα γεγονότα: (α) η εξαφάνιση της αυτοδιοικούμενης πόλης με τους θεσμούς και τους θεούς της, αυτού που υπήρξε κάποτε ο πυρήνας του ελληνικού πολιτισμού και το ζωντανό κύτταρο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας· (β) η μοναρχική μετάλλαξη της αυτοκρατορίας, που είχε έως τότε διατηρήσει την αρχική (από τον Αύγουστο) επίφαση μιας ελεύθερης πολιτείας, τέλος το σπουδαιότερο, (γ) η ριζική αλλαγή της στάσης του ανθρώπου απέναντι στον κόσμο: η αντικατάσταση μιας κοσμοθεωρίας στο κέντρο της οποίας βρισκόταν ο άνθρωπος, από μια νέα, απόλυτη πίστη στον έναν και μοναδικό θεό, εγγυητή της ηθικής τάξης, μια νέα κλίμακα αξιών, μια νέα αντίληψη του κόσμου, του ανθρώπου και της τέχνης, που θα προσδιορίσουν το μέλλον της για τους επόμενους αιώνες, σε κάποιο βαθμό έως σήμερα. Η με-

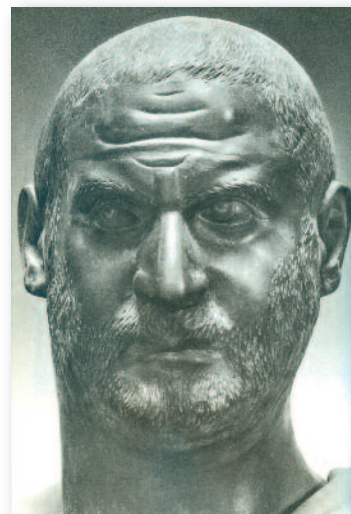
ταμόρφωση αυτή του αρχαίου κόσμου θα είναι το αντικείμενο του πρώτου άρθρου της νέας σειράς του περιοδικού. Τη θεωρητική αυτή προσέγγιση θα προσπαθήσουμε να συμπληρώσουμε στο επόμενο τεύχος με μια περιγραφή της καθημερινής ζωής στη ρωμαϊκή πόλη και την υπαίθρο της.

Τα άρθρα που θα ακολουθήσουν θα έχουν ως σκοπό την αναζήτηση της συνέχειας της αρχαιότητας, τον εντοπισμό μέσα σ' αυτή τη - σχεδόν χλιαρή- περίοδο που χωρίζει το τέλος της από την αναγέννηση της, των στοιχείων επιβίωσης της στο πνεύμα και τον τρόπο σκέψης, στη γλώσσα και τη θεματική της λογοτεχνίας και της φιλοσοφίας, στις μορφές της αρχιτεκτονικής και των εικαστικών τεχνών - πλαστικές και ζωγραφικές. Θα αναζητήσουμε τι επέζησε από εκείνο τον κόσμο σ' αυτή τη σύνθεση Αρχαιότητας και Χριστιανισμού, και ποιές μορφές πήρε: είτε πρόκειται για τη μεταμόρφωση των αρχαίων θεών, τη μορφή του νέου Θεού και των Αγίων, είτε για τη σημειολογική αλλαγή βασικών εννοιών της αντίληψης του κόσμου και ηθικών αξιών- ως παράδειγμα αναφέρουμε τις μεταμορφώσεις της κεντρικής έννοιας της αρετής, από την ομηρική πολεμική αρετή, στις χριστιανικές αρετές της ταπεινότητας απέναντι στο θεό και της αγάπης του πλησίον και τέλος στην αναβίωση της στη virtù της ιταλικής Αναγέννησης.

Σ' αυτό το πρώτο εισαγωγικό άρθρο αντικείμενο μας είναι το τέλος του αρχαίου κόσμου και του αρχαίου πολιτισμού. Θα εξετάσουμε τις συνθήκες και τη μορφή της κατάρρευσης της οικουμενικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και του τέλους του ανθρωποκεντρικού ελληνορωμαϊκού πολιτισμού (της παιδείας) και θα προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τους λόγους και τους όρους της μεταμόρφωσής του σε ένα υπερβατικά προσδιορισμένο θεοκεντρικό κόσμο, αυτό των Μεσαίων χρόνων. Σ' ένα δεύτερο άρθρο θα αναζητήσουμε τις μορφές επιβίωσης της αρχαιότητας στην ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία (το Βυζάντιο), στη βαρβαρική Δύση και στον ισλαμικό κόσμο. Τα επόμενα θα είναι αφιερωμένα στις διάφορες πτυχές της κοσμοϊστορικής πολιτισμικής επανάστασης που αρχίζει στην Ιταλία του 15ου και 16ου αι. με την Αναγέννηση των κλασικών γραμμάτων και των τεχνών, στις προδρομικές μορφές της του τέλους του Μεσαίωνα, και στην ολοκλήρωση της, που θα συντελεσθεί με το άνοιγμα του κλειστού κόσμου και την πλήρη απελευθέρωση του ανθρώπου στο πλαίσιο ενός νέου ανθρωποκεντρικού πολιτισμού στον Διαφωτισμό του 18ου αι. Συμπληρωματικά θα εξεταστεί η παράλληλη απόπειρα αναγέννη-

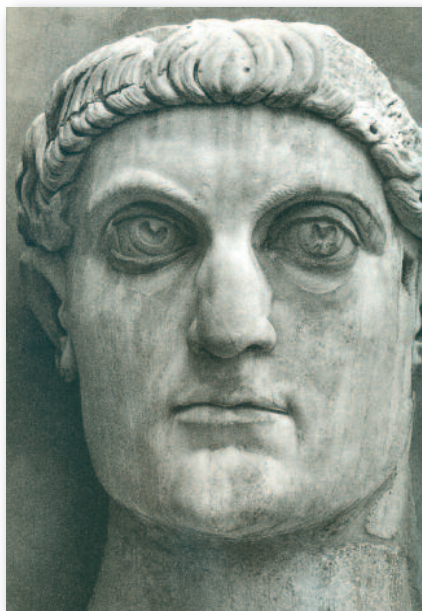
Εικ. 3. Τραϊανός Δέκιος 249- 251 μ.Χ.

Εικ. 4. Τρεβωνιανός Γάλλος 251-253 μ.Χ.

Εικ. 5. Οι τετράρχες: Διοκλετιανός, Μαξιμιανός, Γαλέριος και Κωνσταντίνος Χλωρός, από την Κωνσταντινούπολη στη Βενετία

Εικ. 6. Κολοσσική κεφαλή του Κωνσταντίνου, Ρώμη

Εικ. 7. Η τελευταία προσευχή των χριστιανών μαρτύρων, πίνακας του Gerome 1883

Εικ. 8. Εκχριστιανισμένη Αφροδίτη, από τη ρωμαϊκή αγορά της Αθήνας

Εικ. 9. Το παλάτι του Διοκλητιανού στο Σπλίτ (= Παλάτιον) της Κροατίας

σης της ίδιας της εκκλησίας. Το κεφάλαιο θα κλείσει με κάποιες σκέψεις για τον βαθμό που η Αναγέννηση και ο Διαφωτισμός προσδιόρισαν τον σύγχρονο πολιτισμό μας και για τον τρόπο που θα μπορούσαν να επηρεάσουν το μέλλον του.

Πιο κοντά μας, το τρίτο μέρος της σειράς, θα θέσει το επίκαιρο θέμα της δυνατότητας μιας σύγχρονης αναγέννησης. Η αμφισβήτηση του χριστιανισμού και η βάνανση ανατροπή όλων σχεδόν των παραδοσιακών πολιτικών, κοινωνικών κλπ δομών που έφερε η βιομηχανική επανάσταση έκαναν συνειδητή την ανάγκη μιας ριζικής κοινωνικής, ψυχολογικής και πνευματικής αναγέννησης, η οποία εγκαταλείποντας τους καθιερωμένους τύπους συμπεριφοράς και καλλιτεχνικής έκφρασης, θα επεδίωκε την αναβίωση της ουσίας της ανθρωπιστικής παράδοσης, την απελευθέρωση δηλαδή του σύγχρονου ανθρώπου από τα κάθε είδους καταπεστικά της προσωπικότητας και της ζωής του σχήματα. Τούτο θα οδηγήσει από τα μέσα του 19ου αιώνα και μετά σε μια σειρά από ριζοσπαστικές θεωρίες για τον άνθρωπο, την ανθρώπινη κοινωνία (Marx, Nietzsche, Freud) και την τέχνη, οι οποίες θα υποσκάψουν και σταδιακά, με μεταρρυθμίσεις ή βίαια με ανατροπές καθεστώτων, αξιών και αντιλήψεων, θα ανοίξουν τον δρόμο για μια νέα ανθρωπότητα. Όπως και στην προηγούμενη φάση (αυτή της Ιταλικής Αναγέννησης και της Γαλλικής επανάστασης) οι άμεσες συνέπειες μπορεί να υπήρξαν καταστροφικές· μπορούμε ωστόσο να ελπίζουμε ότι εφόσον καταφέρουμε να διατηρήσουμε ζωντανή την ουσία της αρχαιοελληνικής παράδοσης, δηλ. την έννοια της πραγματικής ελευθερίας του ανθρώπου, η ανανέωση του πολιτισμού μας δεν είναι χαμένη υπόθεση.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Είναι τεράστιο το θέμα και ατέλειωτη η συζήτηση για τα βαθύτερα αίτια της κατάρρευσης αυτού του από κάθε άποψη, ακόμη και για τα σημερινά μέτρα, μοναδικού πολιτικού-κοινωνικού και πολιτιστικού οικοδομήματος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Όπως στην περίπτωση του τέλους του μυκηναϊκού πολιτισμού η καταστροφή για όσους (ιδιαίτερα στη Δύση) έζησαν τον εφιάλτη, υπήρξε το αποτέλεσμα των βαρβαρικών επιδρομών, για άλλους, όπως οι διαφωτιστές του 18ου αι. η βαθύτερη αιτία της πρέπει να αναζητηθεί στην απαξίωση των αρχαίων ρωμαϊκών αρετών και στην επι-

κράτηση του χριστιανισμού, ενώ σήμερα κάτω από το ειδικό βάρος των συγχρόνων μας προβληματισμών το ενδιαφέρον έχει εντοπισθεί στα κοινωνικο-οικονομικά αίτια και στην πολλαπλή επίδραση των κλιματικών αλλαγών, στην πίεση που η αλλαγή του κλίματος, ως αιτία του λιμού και των επιδημιών, άσκησε τόσο στους βαρβάρους του βορρά, όσο και στην ίδια την αυτοκρατορία. Η προσεκτική προσέγγιση του προβλήματος δεν αφήνει αμφιβολίες, ότι η αποτυχία της αυτοκρατορίας εντοπίζεται όχι τόσο στους εξωτερικούς παράγοντες (την κλιματική αλλαγή και τις βαρβαρικές επιδρομές), οι οποίοι ενδεχομένως ενήργησαν ως καταλύτες, όσο στην αναντιστοιχία ανάμεσα στην αχανή έκταση και στις δομικές αδυναμίες της: Αδυναμία οικονομική καθώς το κράτος αδυνατούσε να αντιμετωπίσει τα έξοδα μιας όλο και πιο μεγάλης και πιο διεφθαρμένης γραφειοκρατίας και ενός όλο και πιο μεγάλου και αυτονομούμενου στρατού, που απαιτούσε η φύλαξη των εκτεταμένων συνόρων· αδυναμία επίσης της πόλης, που είχε ανέκαθεν (από την ελληνική εποχή) αποτελέσει σε επαρκιακό ό- πως και σε κεντρικό επίπεδο, το διοικητικό, οικονομικό, πνευματικό κλπ. κέντρο της αυτοκρατορίας, να λειτουργήσει ως το συνεκτικό στοιχείο του τεράστιου αγροτικού κράτους, και να προσφέρει το ιδεολογικό υποκατάστατο (όπως στη συνέχεια η Εκκλησία και το Ισλάμ) των κατεστραμμένων παλαιών οικονομικών, οικογενειακών και πολιτισμικών δομών των ετερόκλητων πληθυσμών που το αποτελούσαν.

Η μακρά διαδικασία της κατάρρευσης ξεκίνησε με το ξέσπασμα μιας πολλαπλής -οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής- κρίσης που έπληξε την αυτοκρατορία στα μέσα του 3ου αι. (από το 235 έως το 268 μ.Χ.) αναδεικνύοντας τις αδυναμίες αυτού του χαοτικού οικοδομήματος, ενός γίγαντος με πάλινα πόδια. Η οικονομία των πόλεων, που με πρώτη τη Ρώμη έτειναν να εξελιχθούν σε βάρος της παραγωγού αγροτικής χώρας σε καταναλωτικά κέντρα ενός αργού πληθυσμού, θα καταρρεύσει και η αυτόνομη ζωή τους θα διακοπεί. Το χρεωκοπημένο κράτος θα υποχρεωθεί να καταφύγει στο πληθωριστικό νόμισμα και η κρατική ενότητα θα κατακερματισθεί, καθώς οι στρατιωτικές μονάδες της Ρώμης και των επαρχιών, θα ανεβοκατεβάζουν τους αυτοκράτορες, σε μια απελπισμένη προσπάθεια να συγκρατήσουν τους βαρβάρους στο βορρά και τους Πέρσες στην ανατολή. Η αγωνία για τη σοβαρότητα της κατάστασης, αποτυπώνεται τα πρόσωπα

των τραγικών συγχρόνων αυτοκρατόρων, όπως του Βαλβίνου (εικ. 2), του Τραϊανού Δεκίου (εικ. 3) και του Τρεβωνιανού Γάλου (εικ. 4).

Τη λύση θα δώσει στο πέρασμα από τον 3ο στον 4ο αι. μ.Χ., η μετάλλαξη της αυτοκρατορίας από τον Διοκλητιανό (εικ. 5) σε ένα απόλυτο μοναρχικό καθεστώς, που θα συμπληρώσει ο Κωνσταντίνος (εικ. 6) και οι διάδοχοι του με την επιβολή της λατρείας τού ενός και μοναδικού Θεού ως της επίσημης θρησκείας του κράτους. Το έδαφος για την ταύτιση του κράτους με τον θεό είχε προετοιμαστεί ήδη από τις αρχές της κρίσης. Οι πρώτοι διωγμοί των Χριστιανών (από τον αυτοκράτορα Δέκιο το 249- 251 μ.Χ.) εντάσσονται ουσιαστικά σε μια πολιτική εξιλέωσης των πατριών θεών για τη σωτηρία της αυτοκρατορίας. Ένα παραπέρα βήμα θα κάνει ο Αυρηλιανός, επιβάλλοντας τη λατρεία του Ήλιου ως του κύριου θεού της αυτοκρατορίας, ο επί γης εκπρόσωπος του οποίου ήταν ο ίδιος. Συγκεντρωτική εξουσία και μονοθεϊσμός θα αποτελέσουν έκτοτε τους δύο πυλώνες της απόλυτης μοναρχίας. Με τον Κωνσταντίνο και τον Κωνσταντίνο Β΄ θα ολοκληρωθεί η κεντρική οργάνωση και η ενιαία διαχείριση της κοσμικής και της πνευματικής εξουσίας. Στην πορεία της πολιτικής εξουσίας προς το συγκεντρωτισμό, η θρησκεία- χριστιανική, παγανιστική, όπως στο διάλειμμα της βασιλείας του Ιουλιανού, ή αργότερα ισλαμική- θα έχει βαρύνοντα λόγο, καθώς θα είναι αυτή που αναγνωρίζει σε ένα ελέω Θεού ηγεμόνα τη δύναμη να διαχειρίζεται κατά βούληση τις υποθέσεις της επίγειας πολιτείας.

Γιατί όμως ο Χριστιανισμός, και πώς εξηγείται η μεταμόρφωση της θρησκείας του Ευαγγελίου σε μια κρατική Εκκλησία;

Το έδαφος για την επικράτηση της θρησκείας του ενός θεού είχε προ πολλού προετοιμαστεί. Οι πολύ γήινοι Ολύμπιοι θεοί, που ήδη στον Όμηρο εμφανίζονται να ερίζουν, να απατούν ο ένας τον άλλο ή και να γελοιοποιούνται, να ερωτεύονται θνητούς, ακόμα, να συναγωνίζονται και καμία φορά να τραυματίζονται από αυτούς, θα καταντήσουν τελικά να αμφισβητηθούν ανοικτά ως προς την ίδια την ύπαρξη τους, και όχι μόνο από τους φιλοσόφους. Για το σύγχρονο άνθρωπο δεν έχουν πλέον καμία σημασία, καθώς αδυνατούν να τον παρηγορήσουν στον πόνο και να συμπαρασταθούν στην αγωνία του μπροστά στο άγνωστο μέλλον, στη ζωή και στο θάνατο. Ο λαός ζητάει καταφύγιο (το είδαμε και στις μέρες μας) στην αστρολογία, τη μαγεία, στις μυστηριακές ανατολικές αιγυπτιακές, περσι-

κές, συριακές, και ιουδαϊκές λατρείες, όπως ο μιθριδατισμός, ο μανικαϊσμός, ο Ιουδαϊσμός και ο Χριστιανισμός, και στον ένα παντοδύναμο, πανάγαθο και παντογνώστη Θεό. Για τους μορφωμένους το υποκατάστατο της θρησκείας προσφέρουν οι φιλοσοφικές κοσμοθεωρίες. Ωστόσο, ούτε η υλιστική διδασκαλία του Επίκουρου ούτε η ηθική της "πίστεως" των Στωϊκών, ακόμα λιγότερο βέβαια ο φιλοσοφικός σκεπτικισμός, ήταν σε θέση να ικανοποιήσουν τη νέα, βαθειά θρησκευτική ανάγκη γι αυτό που ξεπερνά τον κόσμο των αισθήσεων και την επίγεια ζωή. Για τη σύγχρονη μεταφυσική σκέψη, στην οποία κυρίαρχη θέση έχει τώρα ο διϊσμός θεός-ύλη, καλό- κακό, και η ιδέα του αβυσσολέου χάους, που χωρίζει τον θεό από τον άνθρωπο, ο μόνος τρόπος να καταλάβει αυτός και να ελέγξει τον ενδιάμεσο κατοικημένο από ένα πλήθος πνευμάτων, χώρο της φύσης, είναι οι δικές του πνευματικές δυνάμεις, η πνευματική ενόραση και ψυχική συμπάθεια, όχι η αντίληψη και λογική. Ευνόητη ήταν η επιστροφή στον Πυθαγόρα και την πίστη στη μετεμψύχωση, όπως και η αναγέννηση με νέα μορφή του Πλατωνισμού. Το σωκρατικό ανθρώπινο ιδανικό μιας ορθολογικής προσωπικότητας αντικαθιστά τώρα αυτό του πυθαγόρειου ανθρώπου, που έχει υπερβεί τα όρια των κοινών θνητών, στον οποίο ανοίγεται η ουσία των πραγμάτων. Χαρακτηριστικό, προδορμικό του χριστιανού αγίου, παράδειγμα είναι η ζωή του ασκητή θαυματουργού Απολλωνίου του Τυανέως, που περιγράφει στο τέλος του 2ου αι. μ.Χ. ο Φιλόστρατος. Αντίστοιχη είναι και η πορεία του μετασχηματισμού των Πλατωνικών ιδεών στον ιδεολογικό διϊσμό (σώμα- ψυχή) και στην ιδέα τού ενός Θεού. Ήδη από τον 1ο αι. μ.Χ. ο ιουδαίος Φίλων από την Αλεξάνδρεια, θα δώσει στην πλατωνική φιλοσοφία θεολογικό περιεχόμενο αναγνωρίζοντας στις πλατωνικές ιδέες τον θεϊκό Λόγο. Για τον Πλωτίνο και το Νεοπλατωνισμό, το τελευταίο φιλοσοφικό σύστημα της αρχαιότητας, ο κόσμος των ιδεών (ο νους), που μέσω της ψυχής δίνει ύπαρξη και μορφή στα υλικά σώματα, είναι απόρροια του αιώνιου Είναι, του Μοναδικού και Αγαθού Θεού. Καθήκον της ψυχής είναι να πετύχει την απελευθέρωση από την ύλη και μέσα από τον κύκλο των μετεμψυχώσεων να ανέβει στα ανώτερα επίπεδα του Είναι.

Από πολλές απόψεις όχι μόνο ηθικά αλλά και οργανωτικά ο χριστιανισμός, έχοντας ενσωματώσει στο δόγμα σημαντικό μέρος της ελληνικής φιλοσοφικής και ανθρωπιστικής παράδοσης και στην εσωτερι-

Εικ. 10. Αττική σαρκοφάγος με παράσταση του Καλυδωνίου κάπρου

Εικ. 11. Σκηνή μάχης από τη στήλη του Τραϊανού στη Ρώμη

Εικ. 12. Σκηνή από τη στήλη του Μ. Αυρηλίου στη Ρώμη

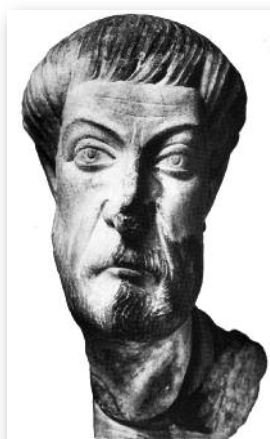
Εικ. 13. Σκηνή από την αψίδα του θριάμβου του Κωνσταντίνου στη Ρώμη

Εικ. 14. Αντρίκο πορτρέτο από το Φαγιούμ (131-161 μ.Χ.)

Εικ. 15. Αντρίκο πορτρέτο από το Φαγιούμ (225-250 μ.Χ.)

Εικ. 16. Πορτρέτο του αξιωματικού Ευτροπίου από την Έφεσο 5ος αι.μ.Χ.

κή οργάνωση του των επισκοπών την πείρα της ρωμαϊκής διοίκησης, είχε μια αναμφισβήτητη υπεροχή απέναντι σε όλες τις σύγχρονες ανταγωνιστικές λατρείες της Ίσιδος, του Μίθρα κλπ. που διεκδικούσαν την οικουμενικότητα της επίσημης ρωμαϊκής θρησκείας. Είναι περιττό να επαναλάβουμε το χρέος του μηνύματος του Ευαγγελίου στην ελληνική σκέψη, και των δογματικών κειμένων του στην ελληνική γλώσσα. Στην πρακτική της λειτουργίας των ελληνιστικών φιλοσοφικών σχολών η Εκκλησία τού ενός Θεού και του ενός Βιβλίου χρωστά το σχεταριστικό πνεύμα της αυθεντίας του δασκάλου και του κλειστού κύκλου των πιστών, που αποκλείει κάθε συζήτηση που θα έθετε σε αμφισβήτηση το δόγμα. Η σχολική αυτή παράδοση και το διάχυτο κλίμα της μισαλλοδοξίας - ιδιαίτερα απέναντι στις διάφορες ομάδες και ερμηνείες του δόγματος - εξηγούν την πρακτική του αποκλεισμού και του αφορισμού, της διαγραφής όπως θα λέγαμε σήμερα. Αν η μισαλλοδοξία προστατεύει την ενότητα της εκκλησίας, την διάδοση της ορθής πίστης θα την εξασφαλίσει ο προσπλητισμός. Με την επιδέξια, μειλίχια συγχρόνως και απειλητική, χειραγώγηση αυτών των πνευματικών οδηγών οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας θα φτάσουν να θεωρούν την επίγεια ύπαρξη τους ως τον προθάλαμο μιας αιώνιας ζωής, η ποιότητα της οποίας εξαρτάτο αποκλειστικά από την επιλογή, στην οποία κανένα περιθώριο σφάλματος δεν ήταν επιτρεπτό, του σωστού δρόμου της ορθοδοξίας. Πρόκειται για δύο μορφές ψυχολογικής βίας, κληροδότημα του παρακμιακού πνεύματος και της ατμόσφαιρας της βίας που χαρακτηρίζει την κοινωνία της ύστερης αυτοκρατορίας, που ο Χριστιανισμός θα υιοθετήσει στην πορεία του για την επικράτηση, αλλά θα διατηρήσει δυστυχώς για πολλούς αιώνες στο οπλοστάσιο του. Μέσα στο ίδιο κλίμα εννοείται και το φαινόμενο του ενθουσιασμού (μιας ομαδικής ψύχωσης), που οδηγεί τους εμπνευσμένους από τη Σταύρωση και απελευθερωμένους με το μήνυμα της Ανάστασης από το φόβο του θανάτου χριστιανούς, στο μαρτυρικό θάνατο στο αμφιθέατρο (εικ. 7)· μια εκδήλωση διαμαρτυρίας με παγανιστικά, όπως επιδεικτική αυτοπυρπόληση του Πελεγρίνου στην Ολυμπία, που περιγράφει ο Λουκιανός, και σύγχρονα μας παράλληλα. Στο ίδιο κλίμα νοούνται οι σφαγές εθνικών, οι καταστροφές ναών, και ο βίαιος εκχριστιανισμός των αγαλμάτων των αρχαίων θεών (εικ.8), που θα ακολουθήσουν την επικράτηση της νέας θρησκείας.

Από την άλλη πλευρά υιοθετώντας την

παράδοση της ρωμαϊκής διοίκησης, η Εκκλησία θα θεμελιώσει την πνευματική και κοσμική δύναμή της σε μια ισχυρή εκκλησιαστική οργάνωση, που εκπροσωπείται από μια άκαμπτη κληρική ιεραρχία, οι εκπρόσωποι της οποίας σε συνεργασία πλέον με την αυταρχική πολιτεία θα έχουν αποφασιστικό λόγο στη ζωή και στη σκέψη των πιστών και στη μορφή της λατρείας. Ήδη στο τέλος του 4ου αιώνα (379-395) ο Θεοδόσιος θα καταδικάσει ως εγκληματία όποιον αιρετικό, εθνικό ή εβραίο είναι αντίθετος στην καθολική πίστη. Ο μυστικισμός, ο μοναχισμός, η φυγή στην έρημο ή όπως ο Συμεών ο Στυλίτης πάνω σε μια κολόνα, θα είναι το μοναδικό καταφύγιο αυτών που θα θελήσουν να κρατήσουν ακέραια την άμεση σχέση τους με το θείο. Την ελευθερία της έκφρασης θα αντικαταστήσει έτσι η απόλυτη πίστη και η μισαλλοδοξία, ο αποκλεισμός του διαφορετικού, της αναζήτησης της αλήθειας, η κατάκτηση στη μια και μοναδική αλήθεια- τις αρχαίες αρετές, το περήφανο φρόνημα και το αγωνιστικό πνεύμα, η imitatio Christi (η θυσία), η ταπεινότητα και η αγάπη.

Αυτά θα παραμείνουν τα χαρακτηριστικά του νέου, χριστιανικού πολιτισμού, τους επόμενους αιώνες. Όπως γλαφυρά περιγράφει την κατάσταση η Π. Αθανασιάδου στο πρόσφατο βιβλίο της για την άνοδο της Μονοδοξίας στην Ύστερη Αρχαιότητα: "Αυτή η διολίσθηση από ένα ανθρωποκεντρικό σε ένα θεοκεντρικό σύμπαν αποτυπώνεται με τον πιο έκδηλο τρόπο στη διαμόρφωση του αστικού τοπίου: το πλήθος των μικρών και μεγάλων πόλεων, όπου η οργάνωση του βιοτικού χώρου προδίδει τη λατρεία του ανθρώπινου σώματος και πνεύματος παραχωρεί τη θέση του στη λαμπρή πρωτεύουσα, είτε Κωνσταντινούπολη είτε Δαμασκός λέγεται αυτή, με τα μεγαλόπρεπα μνημεία της που συμβολίζουν το μεγαλείο του ενός μοναδικού Θεού και του επίγειου αντιπροσώπου του, του βασιλέως ή χαλίφη. Θέατρα και στάδια, βιβλιοθήκες και ωδεία, βουλευτήρια και γυμνάσια, στοές, όπου οι άνθρωποι περιφέρονται συζητώντας, λουτρά και άλλα κτίσματα αφιερωμένα στη χαρά της ζωής καταγγέλλονται όλο και δριμύτερα ως τόποι που προάγουν το κακό και, πριν ακόμη καταντήσουν ερειπίωνες, ως κατοικίες των δαιμόνων".

Η νέα αισθητική. Οι ανατροπές στις ηθικές αρχές, που έφεραν η επιρροή του Ιουδαϊσμού και οι νέες ανατολικές λατρείες και τελικά ο Χριστιανισμός: η αποστροφή από το ανθρώπινο σώμα και από την εικονική παράσταση του θείου, το κατεξοχήν αντικείμενο της αρχαίας αντίληψης για την

ομορφιά, η παράλληλη απώλεια της πίστης στους θεούς και η κόπωση από τις παλαιές ακαδημαϊκές μορφές τους, θα οδηγήσουν με τη σειρά τους στην αλλαγή των αισθητικών κριτηρίων του σύγχρονου ανθρώπου στην τέχνη, όπως και στη λογοτεχνία. Δεν πρέπει να κατηγορηθεί ο χριστιανισμός για την παρακμή των εικαστικών τεχνών. Τη στιγμή της επικράτησης του η αρχαία τέχνη έπνεε ήδη προ πολλού τα λοίσθια. Οι Ρωμαίοι συγκεντρώνοντας στη Ρώμη τα αριστουργήματα της ελληνικής πλαστικής, μπορεί να εξελίχθηκαν σε άριστους γνώστες και καταναλωτές, ποτέ όμως δεν κατάφεραν ούτε επεδίωξαν, να δημιουργήσουν τέχνη. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η αρχιτεκτονική, τέχνη των θριαμβικών τόξων, των θερμών, αμφιθεάτρων, στοών, ναών ανακτόρων (εικ.9), μυσωλείων και τεχνικών έργων (υδραγωγείων κλπ) που ταιριάζει στο ρωμαϊκό πρακτικό και επιδεικτικό πνεύμα, και έχει να επιδείξει πριν από την επί Ιουστινιανού άνθηση, παρά μόνο κολοσσιαία, χωρίς πρωτοτυπία, χάρη ή επιμέλεια κατασκευής έργα.

Την καλύτερη μαρτυρία της ατέλειωτης αγωνίας της τέχνης στην ύστερη αυτοκρατορία τη δίνει η ιστορία της πλαστικής. Στην εξέλιξη αυτής της τέχνης δεν βαραίνει μόνο, αν και την επηρεάζει σοβαρά, ιδιαίτερα στην Ανατολή, η βιβλική καταδίκη της απεικόνισης του θεού. Η απόδοση των θεών έχει χάσει, ήδη από την ελληνιστική εποχή, κάθε πρωτοτυπία. Η παράδοση λειτουργεί καταπιεστικά, και η συνεχής μίμηση των αριστουργημάτων παραλύει την καλλιτεχνική δημιουργία. Οι καθιερωμένες κλασικές και υστεροκλασικές μορφές του θεϊκού μεγαλείου (του Δία και της Ήρας, του Ποσειδώνα, του Πλούτωνα κλπ) ή της γυναικείας χάρης (Αφροδίτη, Νύμφες κλπ) επαναλαμβάνόμενοι αιώνες ολόκληρους με παραλλαγές και προσθήκες κατανοούν κλισιό, ανιάρεις και χωρίς περιεχόμενο διακοσμητικές μορφές. Επαύλεις, κίπποι και στοές είναι γεμάτες από τις ίδιες κοιμώμενες Αριάδνες, Γανυμήδιδες, ερωτιδεείς, σατύρους και νύμφες, Πάνες και Ερμαφρόδιτους· τις κρίνες στολίζουν Ποσειδώνες πάνω σε δελφίνια, Τρίτωνες και Νηρηίδες, Νάρκισσοι, αλιείς, στις θέρμες αναδυόμενες Αφροδίτες, στις παλαιότερες Ερμίδες, Ηρακλίδες και αθλητές, ενώ στα νεκροταφεία, τις σαρκοφάγους στολίζουν οι ίδιες επαναλαμβανόμενες μυθολογικές σκηνές (εικ.10).

Την εξέλιξη της πλαστικής στο πνεύμα του τέλους της αρχαιότητας μπορούμε να παρακολουθήσουμε καλύτερα στο ιστορι-

κό ανάγλυφο και το πορταίτο. Ως προς το πρώτο το βλέπουμε στη σύγκριση της ρεαλιστικής αφήγησης στη στήλη του Τραϊανού (εικ.11) με τις εξιδανικευμένες άνευρες μορφές Ρωμαίων και βαρβάρων (όπως παρατηρήθηκε ακόμα και τα άλογα έχουν ένα συγκινητικό, ανθρώπινο ύφος) της στήλης του Μάρκου Αυρηλίου (εικ. 12) και την ιερατική παράταξη στην αψίδα θριάμβου του Κωνσταντίνου στη Ρώμη (εικ.13) και του Γαλερίου στη Θεσσαλονίκη. Συγκλονιστική είναι η εξέλιξη του πορταίτου, όπου το θέμα της ψυχολογικής ματιάς, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ταραγμένης αυτής εποχής, παράγει μοναδικά αριστουργήματα, προετοιμάζοντας ήδη από το τέλος του 2ου αι. μ.Χ. (εικ.14) και τον 3ο αι. μ.Χ. (εικ.15) στις αξέχαστες εξαίλωμένες μορφές του 4ου και 5ου αι. μ.Χ., όπου στο έντονο βλέμμα των κοσμικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων (εικ.16) αναγνωρίζουμε ήδη την πνευματική δύναμη που αποπνέει η χριστιανική εικόνα (εικ. 17)

Το κύριο εκφραστικό μέσο των χριστιανικών αιώνων θα είναι το χρώμα, στην εικόνα, τη μινιατούρα, την τοιχογραφία και το ψηφιδωτό. Χρωματική, όχι πλέον πλαστική, θα είναι η αντίληψη της μορφής και στο ανάγλυφο, στη μικρογλυπτική, την τορευτική και το κόσμημα. Έτσι, την χαρά στη θέα της άψογης ομορφιάς του ανθρώπινου σώματος, του αγάλματος, στο οποίο έπαιρνε μορφή ο αρχαίος θεός, θα έχουν αντικαταστήσει τώρα η απόλαυση της χρωματικής και εικονογραφικής ποικιλίας των ψηφιδωτών δαπέδων των πλουσίων επαύλειων (εικ.18, 19) και η κατανυκτική συγκίνηση από την παρουσία του θεού στο ψηφιδωτό διάκοσμο των ναών της νέας θρησκείας (εικ. 20).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πολλά βιβλία έχουν γραφεί για την Ύστερη Αρχαιότητα. Θα ήθελα να συστήσω ιδιαίτερα το βιβλίο του E. Stein, Histoire du Bas Empire, Παρίσι 1949- 1959, για την εξέλιξη της πόλης J.H.W.G. Liebeschuetz, Decline and fall of the roman city, Oxford 2001. Το παρόν άρθρο χωστά πολλά (αν και δεν αναφέρονται πάντα στο κείμενο) στο πρόσφατο βιβλίο της Πολυμνίας Αθανασιάδου, Η άνοδος της Μονοδοξίας στην Ύστερη Αρχαιότητα, Αθήνα 2017. Την ανακάλυψη της προσωπικότητας της υστερορωμαϊκής τέχνης οφείλουμε στον Alois Riegl, Spatromische Kunstindustrie, Βιέννη 1927. M.English Frazer, The Age of Spirituality Late Antique and Early Christian Art. Third to Seventh Century, Κατάλογος εκθέσεως Metropolitan Museum of Art, 1977.

Εικ. 17. Αγ. Θεόδωρος. Ύψωμα από την Αίγυπτο Harvard (6ος αι. μ.Χ.)

Εικ. 18. Στέψη της νικήτριας. Ψηφιδωτό από την υστερορωμαϊκή έπαυλη στη Villa Armerina, Σικελία (4ος αι. μ.Χ.)

Εικ. 19. Ο Οδυσσέας στη σπηλιά του Πολύφημο από την ίδια έπαυλη (4ος αι. μ.Χ.)

Εικ. 20. Ιησούς ο καλός ποιμένας, ψηφιδωτό από το Μουσάλειο της Γλας Πλακιδίας, Ραβέννα 50ς αι. αι.

Περίοδος βαθμιαίας κατάπτωσης ισχύος και καταστροφών στα Ανακτορικά Κέντρα της Ελλάδος

ΜΕΡΟΣ 1^ο: Αρχαιολογικές Μαρτυρίες για την ΥΕΙΙΑ1 (1400-1375 π.Χ.)

Του Κωνσταντίνου Σ. Γιαννακού¹

Στα προηγούμενα επτά τεύχη παρουσιάστηκε η - πολύ προωθημένη για την εποχή της - αρχαία Ελληνική Τεχνολογία της 2ης χιλιετίας π.Χ., στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και μελέτη αλλά και στην οργάνωση και διαχείριση μεγάλου αριθμού εργατικής δύναμης για την κατασκευή των οχυρώσεων και των θολωτών τάφων αλλά και των αποξηραντικών υδραυλικών έργων και έργων ανάκτησης γης, των αποχετευτικών και υγειονομικών εγκαταστάσεων καθημερινής χρήσης (Ακρωτήρι της Θήρας, χρονολογούμενα το 1613±13 π.Χ.), κατά την εποχή που συνολικά η Μηχανοτεχνία/Engineering των Μινωιτών και Μυκηναίων Ελλήνων φθάνει στο απόγειό της και μάλιστα σε επίπεδα τεχνολογίας συγκρίσιμα - σε κάποιον βαθμό - με τα αντίστοιχα της σύγχρονης εποχής (βλ. και [1], [2], [3], [4], [5]). Στο παρόν άρθρο καταγράφεται - βάσει των αρχαιολογικών μαρτυριών - η περίοδος βαθμιαίας κατάπτωσης ισχύος και καταστροφών στα Ανακτορικά Κέντρα της Ελλάδος που και ταυτόχρονα μία βήμα-με-βήμα πτωχοποίηση της συντριπτικής πλειοψηφίας της κοινωνίας. Η περίοδος αυτή αρχίζει περί το 1400 π.Χ. και βαίνει βαθμιαία επιδεινούμενη μέχρι το 1200 π.Χ. ή και λίγο αργότερα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 12ου αιώνα π.Χ..

Οι υλικές μαρτυρίες για τα Μυκηναϊκά Ανάκτορα στις κύριες τοποθεσίες/ανακτορικά κέντρα, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1400-1200 π.Χ., είναι μεγάλης σπουδαιότητας. Σε μία ανακεφαλαιωτική εργασία ο Middleton ([6], σελ. 14-17) για τις υφιστάμενες μαρτυρίες καταστροφών, με τίτλο «Η Καταστροφή των Ανακτορικών Κοινωνιών στην Ελλάδα της Ύστερης Εποχής του Χαλκού και η Μετανακτορική Περίοδος», περιγράφει σειρές καταστροφών των κύριων ανακτορικών κέντρων κατά την περίοδο από το 1400 έως το 1050/1030 π.Χ., ακολουθώντας την Mountjoy ([7], σελ. 11-25) με προσθήκες (βλ. [6], σελ. 14).

Σύμφωνα με τον Niemeier ([8], σελ. 16, όπου παραθέτει την γνώμη του H.W. Catling):

«Η καταστροφή των μεγάρων και των εδρών των ηγεμονιών της πρώιμης Μυκηναϊκής Ελλάδος στην ΥΕΙΙΑ1» (περίπου 1420/1400-1375 π.Χ.), «αντανακλά συγκρούσεις μεταξύ ανταγωνιζόμενων πρώιμων Μυκηναϊκών αρχηγίσκων», φυλάρχων, «και ακολουθούνται από την ίδρυση των ανακτόρων και την ανάδυση μιας αυστηρότερης ιεραρχικής τάξης, η οποία αντικατοπτρίζεται σε αλλαγές στα ταφικά έθιμα».

Από την ΥΕΙΙΑ (1400-1300 π.Χ.) έως την ΥΕΙΙΒ (1300-

1200 π.Χ.), για την κατασκευή των τάφων αφιερώνονται μικρότερες προσπάθειες και λιγότεροι πόροι, με τα αντικείμενα κύρους να λείπουν εντελώς στους θαλαμοειδείς τάφους, ενώ η οργανωμένη εργατική δύναμη συγκεντρώνεται σε ογκώδη οικοδομικά προγράμματα, που κατευθύνονται προς την κατοικία και τη βιομηχανία. Τα ανάκτορα οικοδομούνται και επανοικοδομούνται παντού στην ηπειρωτική ενδοχώρα, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και αρκετές ευρέως διανεμημένες, αλλά εντοπισμένες καταστροφές, συνήθως ακολουθούνται από ανοικοδομήσεις σε μαζική κλίμακα. Στον ύστερο 13ο αιώνα οι ενδείξεις αναταραχών γίνονται πολύ σοβαρές², πρόκειται για αναταραχές που φαίνεται ότι φθάνουν σε επίπεδο εκτός ελέγχου.

Είναι πολύ εντυπωσιακό ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου της συμβατικής χρονολόγησης του Τρωικού Πολέμου, είτε 1190/1180 είτε 1300 π.Χ. ([1], σελ. 29-33), της περιόδου για την οποία τα Έπη «τραγουδούν» ότι ένας τακτικός Μυκηναϊκός στρατός ([1], σελ. 13, υποσημ. 9^ο σελ. 43-44· 49) υπό τον Αγαμέμνονα, τον Άνακτα των Μυκηνών, αποτελούμενος από στρατιωτικές μονάδες προερχόμενες από 28 'κράτη', που αντιπροσώπευαν 34 'φυλές', και οι οποίοι έφεραν [μαζί τους] 1186 πλοία στον πόλεμο ([1], σελ. 13), εξεστράτευσε «επί δέκα έτη» εναντίον της Τροίας, τα Ανάκτορα αυτών των Μυκηναϊκών 'κρατών' στην πατρίδα υφίσταντο έναν αριθμό διαδοχικών καταστροφών. Σύμφωνα με τον Wiener ([11], σελ. 18), μια χρονολογία *προ του 1240 π.Χ.* θα ήταν πιο κατάλληλη για μια μαζική ναυτική εκστρατεία. Περισσότερο αναλυτικά ([6], σελ. 14-15):

Περίοδος Υστεροελλαδική 1 (ΥΕΙΙΑ1, 1400-1375 π.Χ.)³

Υπήρξαν αρκετές καταστροφές, συχνά ακολουθούμενες από νέες κατασκευές, **με όχι πλήρη εγκατάλειψη των τοποθεσιών**⁴. Στις Μυκίνες, η Οικία του Κεκλιμένου Επιπέδου/the Ramp House ανακατασκευάστηκε, γεγονός που υποδηλώνει κάποιες προηγούμενες (εσωτερικές) ταραχές. Στην Τίρυνθα η Οικία 49 εγκατελείφθηκε και δεν ξανακτίστηκε· προφανώς και αυτή η εγκατάλειψη υποδηλώνει κάποιες μορφές (εσωτερικές ταραχές). Στη Λακωνία, το αρχοντικό/μέγαρο/ Mansion 2 εγκατελείφθηκε κατά την ΥΕΙΙΑ1, δεν υπάρχει κεραμική της ΥΕΙΙΑ2 (1375-1300 π.Χ.), και ανακατασκευάστηκε βάσει νέου σχεδίου κατά την ΥΕΙΙΒ (1300-1200 π.Χ.). Στην Πύλο, υπήρξε καταστροφή στο Ανάκτορο. Η Κνωσός υπέστη μια σειρά κατα-

1. Δρ. Πολιτικός Μηχανικός, Γενικός Γραμματέας της ΕΔΑΒΥΤ· Μέλος της Εταιρείας Αιγαιακής Προϊστορίας «ΑΙΓΕΥΣ» και της Ένωσης Ευρωπαίων Αρχαιολόγων (ΕΑΑ).

2. Ο Kelder, ([9], σελ. 99) δηλώνει ότι «με μικρή πιθανότητα λάθους μπορούμε να προτείνουμε ότι, οι άρχοντες των Μυκηνών είχαν την εμπειρία ταραχών ή αντιμετώπισαν σοβαρές απειλές μέχρι το τέλος του 13ου αιώνα». [10], σελ. 145).

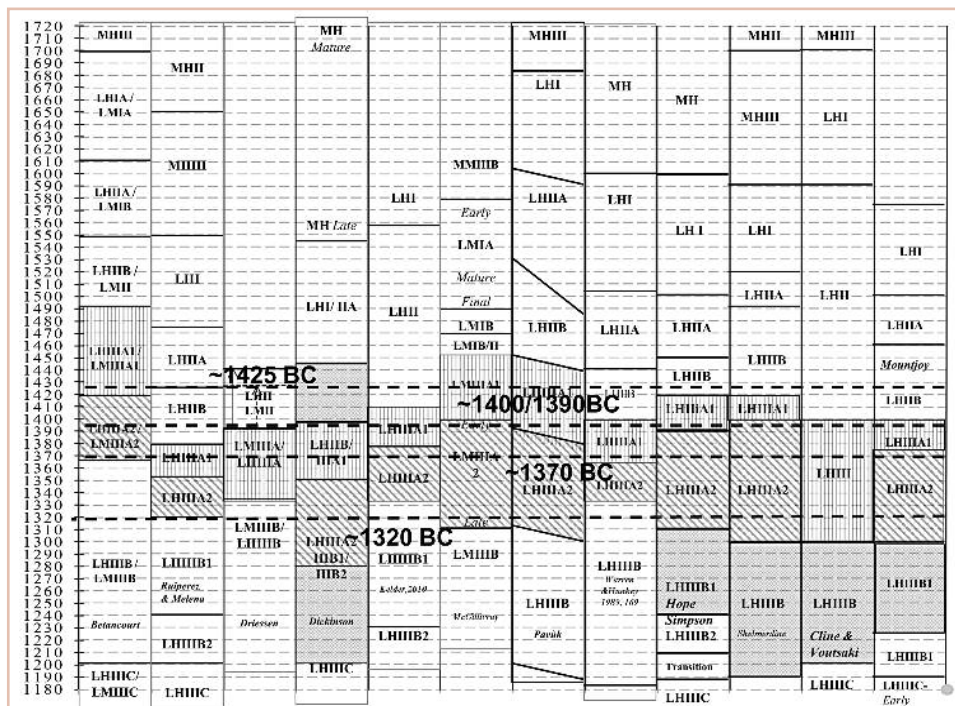
3. Οι απόλυτες χρονολογίες σύμφωνα με το [7] και το [6]. Για περισσότερες απόψεις επί των απολύτων χρονολογιών των περιόδων ΜΕ, ΥΕ, βλ. ([1], Παράρτημα 3), ([12], σελ. 35) και Εικόνα 1 του παρόντος.

4. Σύμφωνα με την Mountjoy ([7]), και τον Middleton, ([6]). Βλ. και [12].

στροφών, από περίπου το 1420 π.Χ. και μία πλήρη καταστροφή περί το 1375 π.Χ., ενώ μετά από την ημερομηνία αυτήν, ποτέ ξανά δεν λειτούργησε ως Ανακτορικό κέντρο, αλλά μόνον ως θρησκευτικό κέντρο (βλ. [12], Κεφάλαιο 9). «Η Κνωσός έπαυσε να έχει λειτουργικό Ανάκτορο και δεν υφίστατο πλέον Βασιλιάς/Άναξ στην Κνωσό μετά το 1375 π.Χ.» (σύμφωνα με τον Porham ([13], σελ. 85): η χρονολογία καταστροφής της Κνωσού τοποθετείται μεταξύ 1400-1375 π.Χ.: οι Driessen/Langohr ([14], σελ. 179-180) καταγράφουν ότι η νέα γενεά αρχαιολόγων αποδέχεται τη χρονολογία του Porham, π.χ. Χατζάκη (καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ) και εν πάσει περιπτώσει, οπωσδήποτε η καταστροφή της Κνωσού δεν μπορεί να έχει λάβει χώρα από την ΥΜΙΙΑ2 (1375-1300 π.Χ.) και μετά. Τότε δε πλέον (από την ΥΕΙΙΑ2 και μετά), «το κέντρο-εξουσίας στην Κρήτη μεταφέρθηκε στην Κυδωνία/Χανιά» (που δεν αναφέρεται καθόλου στην

Ιλιάδα)· συνεπώς, δεν ήταν δυνατό ο Βασιλιάς/Άναξ της Κνωσού να είναι «δευτερος-στην-ιεραρχία» σε μια Τρωική εκστρατεία, όσον αφορά και τα δύο στρώματα-καταστροφής Vlii/VIIa (1190/1180 π.Χ.) και VIh (1300 π.Χ.) (βλ. [1], σελ. 43-45 [3], σελ. 753, υποσημ.32 [31], σελ. 161-162, υποσημ.718, 720· και τα δύο με πρόσθετες βιβλιογραφικές αναφορές επίσης).

Ο Συμεόνoglou ([16], σελ. 72-73), ο οποίος ανέσκαψε ένα τμήμα του ανακτόρου της Θήβας, συνοψίζει την έρευνα για τη χρονολόγηση της καταστροφής της «Οικίας του Κάδμου» (στη Θήβα), την οποία ο Κεραμόπουλος απέδωσε «στην αρχή της ΥΕΙΙΑ (1400-1300 π.Χ.), π.χ. στην αρχή του 14ου αιώνα π.Χ.» δηλαδή κοντά στο 1400 π.Χ., κάτι που υποστήριξε αργότερα και ο Furumark. Μάλιστα ο Κεραμόπουλος χρονολόγησε την καταστροφή στην ΥΕΙΙΑ «πριν η περίοδος αυτή να λάβει τα χαρακτηριστικά, που απεκαλύφθησαν στην πλειονότητα των θαλαμοειδών τάφων, δηλαδή ό,τι σήμερα ονομάζουμε ΥΕΙΙΑ1» ([16], σελ. 73 και υποσ. 449, στη σελ. 93). Μάλιστα «η προσπάθεια για υστερότερη χρονολόγηση βασίσθηκε στην προσπάθεια να είναι (η χρονολόγηση) συμβατή με την Ελληνική Μυθολογία, που τοποθετεί την καταστροφή της Θήβας από τους ‘επτά επί Θήβαις’, από ‘την ίδια γενεά που πολέμησε αργότερα στην Τροία’» ([16], σελ. 73, 75). Είναι αξιοσημείωτο ότι, η καταστροφή της

Εικόνα 1: Χρονολογήσεις των περιόδων ME-YE (επί πλέον της Shelmerdine 2008 ([17]): Betancourt 1987, 48 ([18]): Ruiperez/Melena 1996, 13 ([19]): Driessen 2008, 69 ([20]): Dickinson 2002, 19 ([22]): Kelder 2010, 137-138 ([9]): Warren/Hankey 1989, 169 ([23]): McGillivray 2009, 154 ([24]): Pavúk 2007, 475 ([25]): Hope-Simpson/Hagel 2006, 22 ([27]): Cline (ed.) 2012, table 1, xxx, (Cline & Voutsaki) ([28]): Mountjoy 2001, 4 ([7]). ΠΗΓΗ Giannakos 2019, Annex-3 ([1]).

MH = Μεσο-Ελλαδική (ME) περίοδος & LH = Υστερο-Ελλαδική περίοδος

«Οικίας του Κάδμου» από πυρκαϊά, όπως η παράδοση περιγράφει, υποστηρίζεται από τις (αρχαιολογικές) μαρτυρίες και το «Νέο Ανάκτορο» χτίσθηκε αμέσως μετά την καταστροφή, από πυρκαϊά, της «Οικίας του Κάδμου» ([16], σελ. 75).

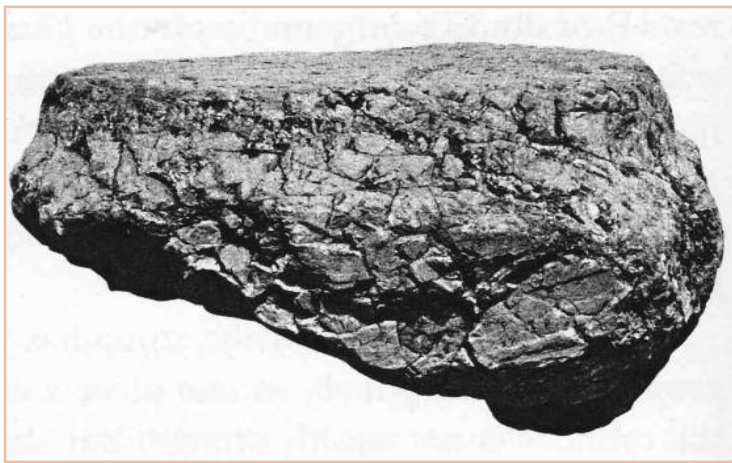
Στην Εικόνα 1, με τις απόλυτες χρονολογίες των περιόδων της ηπειρωτικής ενδοχώρας της Ελλάδας, μπορεί να διαπιστωθεί ότι η ΥΕΙΙΑ1 – κατά μέσον όρο – αρχίζει περί το 1420/1400 π.Χ., κάτι που τοποθετεί την καταστροφή της «Οικίας του Κάδμου», περί την άλωση της Τροίας, όπως προτείνει ως υπόθεση εργασίας ο συγγραφέας του παρόντος (περί το 1400(+) π.Χ.)⁶, δηλαδή «στα χρονικά όρια της ίδιας γενεάς που πολέμησε στην Τροία». Η πιο πρόσφατη δημοσίευση της υπόθεσης αυτής του συγγραφέα έγινε τον Νοέμβριο 2019 στα ΤΑΛΑΝΤΑ, το περιοδικό της Ολλανδικής Αρχαιολογικής και Ιστορικής Εταιρείας, έπειτα από κρίση αρχαιολόγων κριτών και editors ([1]).

Στην Ακρόπολη των Αθηνών υπάρχουν μαρτυρίες καταστροφών όπως μπορεί να συναχθεί από καταστροφές σε άλλα κέντρα, την ίδια εποχή, όπως στα Νιχώρια, στο Μενελάϊο, στην Πύλο και ακριβέστερα μια «επιχείρηση καθαρισμού στην περιοχή (με κεραμική της ΥΕΙΙ/ΥΕΙΙΑ1 σε πηγάδια), όπου πρέπει να υπήρχε το ανάκτορο του ηγεμόνα, η οποία προέκυψε ως ανάγκη από κάποιες ταραχές»⁷.

5. Υπήρχε δίγαμμα F στην αρχή της λέξης Άναξ και γι' αυτό στις πινακίδες Γραμμικής Β γράφεται βα-να-κα/wa-na-ka.

6. [Το σύμβολο] (+) [σε μια χρονολογία] όπως π.χ. στην 1600(+)-1400 π.Χ., σημαίνει από μία μη καθορισμένη χρονολογία πριν από το 1600 μέχρι το 1400 π.Χ.. [Το σύμβολο] (-), π.χ. στην 1600(-)-1400 π.Χ., σημαίνει από μία μη καθορισμένη χρονολογία μετά το 1600 μέχρι το 1400 π.Χ.

7. Μουντζογ, στο ([29], σελ. 27). Ο Ιακωβίδης ([30], σελ. 190) αναφέρει ότι δεν διειρηθήσαν κατάλοιπα του ανακτόρου επί τόπου/in situ αλλά υπάρχουν αρχιτεκτονικά μέλη, που με πάσα βεβαιότητα ανήκουν σ' αυτό, με φωτογραφίες στις σελ. 192-194 (μία από τις τρεις εικόνες του [30] παρατίθεται στην Εικόνα 2 στο παρόν άρθρο).

Εικόνα 2: Μυκηναϊκή Βάση Κίονα από το (Μυκηναϊκό) Ανάκτορο των Αθηνών· ΠΗΓΗ ([30], ΣΕΛ. 192).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[Τα άρθρα [2], [3], [4], [5] μπορούν να «κατέβουν»/download στον ιστότοπο <http://giannakoskonstantinos.com/wp>, «πλήκτρο» Archaeology-Technology' τα άρθρα [2] και [3] και σε Ελληνική Μετάφραση].

[1]. Giannakos K. 2019. Evidence from Aegean, Cyprus, Egypt, Levant, Asia Minor and Possible Dating of Trojan War (Part II), 51th ΤΑΛΑΝΤΑ XL (2019), Stronk J.P./M.D. de Weerd (eds.), Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, 9-75. Κυκλοφόρησε τον Νοέμβριο 2019.

[2]. Giannakos K. 2016. Cutting-edge Technology and Know-How of Minoans/Mycenaeans during LBA and Possible Implications on the Dating of Trojan War, ΤΑΛΑΝΤΑ XLVI-XLVII (2014-2015), D.W.P. Burgersdijk/J.P. Stronk/M.D. de Weerd (eds.), Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, 51-79.

[3]. Giannakos K. 2015. The Aegean type Sword found at Hattusa and the written Sources about the Exchange of Technology at the Late Bronze Age, in Symposium NOSTOI, Stampolides, N./C. Maner/K. Kopanias (eds.), Istanbul, 969-986.

[4]. Giannakos K. 2013 Aegean type Swords and Finds in Anatolia, Technology of Metals and Structures, Written Sources and the dating of Trojan War, in SOMA 2012, Identity and Connectivity», Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, University of Florence, CAMNES (Center for Ancient Mediterranean and Near Eastern Studies) and GAMA (General Association of Mediterranean Archaeology), Archaeopress, Publishers of British Archaeological Reports, BAR Intl Series 2581 (I), Vol. I, 427-440.

[5]. Giannakos K. 2015. The Technology of Land Reclamation, Drainage and Irrigation Projects in MBA-LBA Greece and Possible Implications, Journal Procedia 4 Elsevier, 68-78.

[6]. Middleton, G. 2010: The Collapse of Palatial Society, in: Middleton, G.D. (ed.), The Collapse of Palatial Society in LBA Greece and the Postpalatial Period (series: BAR international series, vol. 2110 [revised edition of dissertation, University of Durham 2008], Oxford.

[7]. Mountjoy, P.A. 2001. Mycenaean Pottery – An Introduction (series: Monograph / Oxford University Committee for Archaeology; No. 36), Oxford, Reprint, 1993.

[8]. Niemeier, W-D: 2005. Minoans, Mycenaeans, Hittites and Ionians in Western Asia Minor - New Excavations in Bronze Age Miletus-Milawanda, in A. Villing, (ed.), The Greeks in the East, The British Museum, 1-36.

[9]. Kelder, J.M. 2010. The Kingdom of Mycenae - A Great Kingdom in the Late Bronze Age Aegean, Bethesda, Maryland, CDL Press.

[10]. Shelton, K. 2012. Mainland Greece – LBA, in E.H. Cline, (ed.), The Oxford Handbook of The Bronze Age Aegean, Oxford University Press, 139-148.

[11]. Wiener, M.H. 2007. Homer and History: Old Questions, New Evidence, in Morris, S.P./R. Laffineur, (eds.), EPOS - Reconsidering Greek Epic and Aegean Bronze Age Archaeology, Aegaeum 28, 3-34.

[12]. Γιαννακός, Κ. 2016. Τεχνολογία, Μαρτυρίες και η Χρονολόγηση του Τρωικού Πολέμου - Μυκηναϊκά Ευρήματα σε Χαπούσσα, Μικρά Ασία, Αίγυπτο, Κύπρο, Λεβάντε, Παπαζήσης, Αθήνα.

[13]. Popham, M.R. 1970. The Destruction of the Palace at Knossos - Pottery

of the Late Minoan IIIA Period, Göteborg.

[14]. Driessen, J./ C. Langohr. 2007: Rallying Round a 'Minoan' Past: Legitimation of Power at Knossos During the Late Bronze Age, in: Galaty/Parkinson 2007, 178-189.

[15]. Galaty, M.L./W.A. Parkinson, (eds.) 2007: Rethinking Mycenaean Palaces II: Revised and Expanded Second Edition (series: Monograph/Cotsen Institute of Archaeology, University of California, Los Angeles, 60), Los Angeles, CA.

[16]. Symeonoglou, S. 1973. Kadmeia I – Mycenaean Finds from Thebes, Greece, Excavation at 14 Oedipus st., P. Åström, (Ed.), Göteborg, P. Åström.

[17]. Sheldermine, C.W. (ed). 2008: The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age, Cambridge/New York.

[18]. Betancourt, P. 1987: Dating the Aegean Bronze Age with Radiocarbon, Archaeometry: 29:1, 45-49.

[19]. Ruiperez, M.S./J.L., Melena. 2002: Οι Μυκηναίοι Έλληνες, Athens, Greek translation of Los Griegos Micénicos, University of Madrid, 1996.

[20]. Driessen, J. 2008: Chronology of the Linear B Texts, in: Duhoux/Morpurgo-Davies, 69-79.

[21]. Duhoux, Y./A. Morpurgo-Davies (eds.) 2008/2011/2014: A Companion to Linear B –Mycenaean Greek Texts and their World, vols.1/2/3 (series: Bibliothèque des Cahiers de l'Institut de linguistique de Louvain. Antiquité:120/127/133), Louvain-La-Neuve/Dudley, MA.

[22]. Dickinson, O.T.P.K. 2002: (reprint) The Aegean Bronze Age, Cambridge University Press, 1994.

[23]. Warren, P./V. Hankey. 1989: Aegean Bronze Age Chronology, J.H. Betts, (Ed.) Bristol Classical Press.

[24]. MacGillivray, A.J. 2009. Thera, Hatsepsut, and the Keftiu: crisis and response in Egypt and the Aegean in the midsecond millenium BC, in D.A. Warburton, (Ed.), Time's Up – Dating the Minoan eruption of Santorini, Danish Institute at Athens, Aarhus University Press, 154170.

[25]. Pavúk, P. 2007: New Perspectives on Troia VI Chronology in: Bietak/Czerny 2007, 473-478.

[26]. Bietak, M./E. Czerny (eds.), 2007: The Synchronisation of Civilisations in the Eastern Mediterranean in the Second-Millennium B.C., vol. III, Proceedings of the SCIEM 2000-2nd Euro Conference, Wien, 28th-May/1st-June 2003 (series: Denkschriften der Gesamtakademie, Bd.37; Contributions to the chronology of the Eastern Mediterranean, vol.9), Wien.

[27]. Hope-Simpson, R./D.K. Hagel. 2006: Mycenaean Fortifications, Highways, Dams and Canals (series: Studies in Mediterranean Archaeology, Monographs, vol. 133), Sävedale.

[28]. Cline, E.H. (ed.) 2012: The Oxford Handbook of The Bronze Age Aegean (series: Oxford Handbook series), Oxford.

[29]. Mountjoy, P. 1995. Mycenaean Athens, P. Åström, (Ed.), Jonsered, P. Åström.

[30]. Iakovidis, S. 2006. The Mycenaean Acropolis of Athens, I. Andreadi, (ed.), The Archaeological Society at Athens Library No 240.

[31]. Giannakos, K. 2012: Aegean Type Sword and Finds at Hattusa – Technology, Sources and Dating of Trojan War, Saarbrücken (a translated and extended version was published in Greek, see next Giannakos/Γιαννακός).

Λίγες πληροφορίες για την δράση της Αστυνομίας στους βομβαρδισμούς του Πειραιά

Του **ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗ**
Αντιπροέδρου Φιλοθωγικής Στέγης Πειραιά
Προέδρου Ινστιτούτου Πειραικών Μελετών

Ηξερα το όνομα του Ηλία Χαϊδεμένου, ότι υπήρξε πρώην Αστυνομικός Διευθυντής Α'. Ότι στα 1962 είχε αφιερώσει το βιβλίο του **ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ**, σελ. 48, "Στην πόλη του Πειραιώς, που μου έδωσε μια θέσι στα σχολικά της θρανία και την υπηρεσία από μια σκοπιά, του υπεραξίου Σώματος της Αστυνομίας Πόλεων".

Αργότερα τον βρήκα να συνεργάζεται με τα **ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ**.

Σε ένα σύντομο άρθρο του στο διπλό τεύχος 478 - 479 Μαρτίου - Απριλίου 1976 (σελ. 262-265 και 269) με τίτλο "Οι βομβαρδισμοί του Πειραιώς και η Αστυνομία" αναφέρθηκε σε γεγονότα που έζησε ή άκουσε αργότερα κι έκανε τους προσωπικούς συνειρμούς του. Από αυτό αντλώ και συμπληρώνω τα παρακάτω.

Οι Γερμανοί μπήκαν στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1941 εξακολουθώντας να βομβαρδίζουν θέσεις που θεωρούσαν ότι θα σταθούν εμπόδιο.

"Έτσι, δεν σταμάτησαν να βομβαρδίζουν και τον Πειραιά ίσαμε τα τέλη Απριλίου που μπήκαν στην πόλη. Η πόλις του Πειραιώς, λόγω λιμένος, είχε καταστεί ένας από τους κυριώτερους στόχους, αλλά, και από τον ίδιο λόγο, μετά την κατάληψη, είχε καταστεί κέντρο στρατηγικό για την περαιτέρω διεξαγωγή του πολέμου στην Κρήτη και στην Αφρική, αλλά και κέντρο διαμετακομιστικό υλικών και εφοδίων.

Την στρατηγική αυτή σημασία του Πειραιώς για τους Γερμανούς, τη γνώριζαν βέβαια τα συμμαχικά επιτελεία, όμως, είναι ν' απορή κανείς, γιατί μ' όλο που άρρησαν να τους επισκεφθούν στο φρούριο του Πειραιώς, σαν τους επισκέφθησαν στις 11.1.44, δεν άφησαν το επισκεπτήριό τους σε Γερμανικές εγκαταστάσεις και σε κάποιους στόχους, αλλά στην ίδια την πόλη. Κι' έτσι, που, αυτός ο ένας συμμαχικός βομβαρδισμός, προξένησε τόσα πολλά θύματα στον άμαχο πληθυσμό, όσα νομίζω, δεν είχαν προξενήσει όλοι οι απριλιανοί του '41 Γερμανικοί βομβαρδισμοί".

Η συμμαχική επιδρομή στον Πειραιά θυμίζει λίγο, χωρίς να συγκρίνεται, με το ολοκαύτωμα της Δρέσδης που ο όλεθρος πλησιάζει εκείνον της Χιροσίμα. "Και η πόλις του Πειραιώς στις 11.1.1944 υπήρξε σμικρογραφία ολέθρου".

Την εποχή εκείνη είχαν διαταχθεί όλες οι υπηρεσίες να κρατούν εμπιστευτικό πολεμικό ημερολόγιο, εκείνο που συνέταξε η αστυνομία του Β' τμήματος χάθηκε "σε επιτυχή" γερμανικό βομβαρδισμό. Έτσι ο Χαϊδεμένος γράφει τις αναμνήσεις του στηριζόμενος επίσης σε σημειώσεις κι αναφορές. Υπηρετούσε στην Αστυνομική Διεύθυνση, την ημέρα της κήρυξης του πολέμου ήταν διοικητής στο Β' Α.Τ.

Το τμήμα στεγαζόταν στην οδό Καποδιστρίου, πολύ κοντά

στον Ηλεκτρικό Σταθμό.

Η περιφέρεια δράσης του ήταν από τις αντίστοιχες γραμμές του τρένου, μέχρι το Γηροκομείο, τα Κρητικά, την Τερμηθέα και την Τρούμπα με τις παρόδους της καθώς και την Ακτή Τζελέπη που ήταν και τα Λεμονάδικα "κι' η Λαχαναγορά που κάπκε, σε μια ευεργετική πυρκαϊά, ένα δυο χρόνια πριν από το πόλεμο". Κάλυπτε δηλαδή το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης, εκτός από την Πειραιϊκή και την Δραπετσώνα, που παρουσίαζε τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα από την ταυτότητα του Πειραιά, που μέσα από αυτή έβλεπε κάποιος και το ποινικό μπρώο της πολιτείας του παλιού καιρού. Ποια ήταν η εικόνα του προπολεμικού Πειραιά; "Βλέπατε ναύτες μεθυσμένους και ξεμέθυστους, τύπους ζόρικους και μαχαιροβγάλτες, αγαπτικούς προστάτες και ψευτοπαλληκάρδες, χασικλήδες, λωποδύτες και διαρρήχτες, παπατζήδες κι' απατεώνες, μανιταριτζήδες που ξελάφρωναν τα πορτοφόλια των μεταναστών με την πιο κουτή μέθοδο. Βλέπατε ταχυδακτυλουργούς και σαλτιμπάγκους, γόπτες και αγύρτες να γιατρεύουν τα δόντια με σκόνη "Μικάδου", που πολλοί κατέβαιναν κι' από την Αθήνα, υπαίθρια κουρεία και τηγανιτζήδικα, και σύννεφα από μίγες, κι' όλους τους τύπους που συναντάει κανείς στα μεγάλα λιμάνια. Κι' ο Πειραιάς, ήταν από τότε ένα μεγάλο μεσο-

γειακό λιμάνι, και τούτη η περιοχή του Β' Αστυν. Τμήματος, που είχε ένα μεγάλο μερδικό από τα κατακάθια του υποκόσμου, είχε κι' όλον τον πλούτο της πόλεως, όλο το χονδρικό, και σχεδόν όλο το λιανικό εμπόριο".

Από την πλατεία του Ηλεκτρικού ίσαμε την Ιπποδαμείας και την Μακράς Στοάς (Δ. Γούναρη), σε όλες τις παρόδους και σε κάθε μαγαζί σε κάθε πόρτα και ρολό βλέπατε κι από ένα δίτροχο καροτσάκι μέρα και νύχτα, από εκείνα που διακινούσαν τα εμπορεύματα τα χονδρομάγαζα. Τις νύχτες έμεναν αλυσοδεμένα σαν οδοφράγματα, κάνοντας τόπο για τα απόβλητα των μεθυσμένων και των ξεμέθυστων της νυχτερινής ζωής της πόλης. Όμως μέσα σε όλα τα παραπάνω, τον καιρό του ατμού φαινόταν και οι μαύροι άνθρωποι της εργατιάς της δουλειάς και του μόχθου να ανηφορίζουν στις συνοικίες προερχόμενοι από τα καρβουνάρικα.

Αυτά συνέβαιναν μέχρι της εμφάνιση της Αστυνομίας Πόλεων. Στο διάστημα του μεσοπολέμου όλα τα είχε σαρώσει. Εκτός από τους μαύρους ανθρώπους που σάρωσε το πετρέλαιο και οι

**ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ. Έτος ΚΔ'.
Τεύχος 478-479. Μάρτιος - Απρίλιος 1976.
Σελ. 193-368.**

"δηζελομπαχάνες" για τους υπόλοιπους τύπους και για όλες τις άλλες πληγές είχε φροντίσει η Αστυνομία. Ήταν η ειδυλλιακή εποχή της στον τομέα της Δημοσίας Ασφαλείας, με την ανάπτυξη των επιστημονικών και τεχνικών μεθόδων στην δίωξη των εγκληματιών.

"Κι' αυτή η συμβολή της αστυνομίας, στην πολιτιστική πρόοδο του Πειραιώς, με το κατακάθαρο λιμάνι του, που η ζωή βούιζε σε μελίσσι, με τα ποτοπόρα πλευρισμένα στις προβλήτες, με τ' ακτοπολιτικά με την αναπτυγμένη δικτύωση και κίνηση λόγω κερσαίων ειδικών συνθηκών, και με τα μικρά του Αργοσαρωνικού που κάθε ώρα αυλάκωναν το λιμάνι και πόντιζαν μπροστά σ' εκείνο το γραφικό "Ρολόϊ", όλ' αυτά έδιναν όλο το ύφος του Πειραιώς του μεσοπολέμου. Ας προσθέσωμε μόνο πως, που και που, μαζί με τις σειρήνες των πλοίων, μπορούσατε ν' ακούσετε και τις σειρήνες της πυροσβεστικής για κάποια πυρκαϊά, που μπορεί νάταν κι εμπρησμός".

Σε αυτήν την θεία αρμονία της ζωής και της ειρήνης, με την σχεδόν άπνοια στον τομέα της εγκληματικότητας σε αυτή την πόλη, καθώς πλησίαζε το σημαδιακό 1940 κάποια νέφη άρχισαν να συσσωρεύονται στους ελληνικούς ορίζοντες. Τότε, κάποιες άλλες αόρατες κι αλλόκοτες σειρήνες καλούσαν σε πρόβες τον άμαχο πληθυσμό, μ' ένα ανατριχιαστικό πρόδρομο σύριγμα, για την θύελλα που έμελλε να ξεσπάσει.

Ώσπου, καθώς ήλθε το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940, νάσου μετά και τα ιταλικά αεροπλάνα στον πειραικό ουρανό.

Λίγες βόμβες δώθε, κείθε, στην Πηγάδα, στην Τρούμπα, στα Ταμπούρια, λίγα θύματα από τον άμαχο πληθυσμό, κι έκλεισε κιόλας τούτη η σελίδα για τον Πειραιά από πλευρά ιταλικών φτερών.

Από τα πρώτα μελήματα του πολέμου, που ήθελαν άμεση λύση, ήταν η μεταστέγηση των υπηρεσιών του Β' Α.Τ. σε πιο κατάλληλο οίκημα, έτσι ώστε να πληροί κάποιους όρους ασφαλείας, όσα σαν την Καποδιστρίου που δεν είχε κανένα καταφύγιο κοντά και βρισκόταν δίπλα σε σταθερό στόχο, τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο.

Το πρόβλημα λύθηκε γρήγορα, το Τμήμα μεταφέρθηκε στους δυο πρώτους ορόφους του μεγάλου της Εμπορικής Τραπεζής, απέναντι, στην βορεινή πλευρά της Αγίας Τριάδος. Το κτήριο, πολύ γερής κατασκευής, διαμπερές προς την Τσαμαδού, διέθετε διαιδωλόδη καταφύγιο στα υπόγεια του, μελετημένα και σχεδιασμένα από τον αρχιτέκτονα Κ. Κιτσίκη. Παρείχε ασφάλεια και άνεση στην λειτουργία της αστυνομίας.

"Ανάταση ψυχών και καρδιών συνέιχε τον πληθυσμό της πολιτείας, σ' όλο το διάστημα του Ιταλικού πολέμου, όπως στους πολέμους του '12 και του '13".

Ο Πειραιάς, σαν κόμβος που περνούσε όλο το στρατεύσιμο δυναμικό των νησιών και των Ελλήνων της διασποράς, ζούσε πάντα πολύ ζωηρά τους παλμούς του πολέμου. Έτσι πέρασε κι όλη η Μεραρχία Κρήτης με το πολεμικό υλικό της για να προωθηθεί στο μέτωπο. Η κίνηση ήταν αδιατάρακτη από τους ιταλικούς βομβαρδισμούς εκτός από τον αρχικό και κάποιους κούφιους συνα-

γεργμούς χωρίς να εμφανίζονται αεροπλάνα. Το ίδιο ήρεμη ήταν και η διακίνηση τραυματιών καθώς τα νοσοκομειακά πλοία, υποχρεωμένα να ταξιδεύουν νύχτα για λόγους ασφαλείας, πλευρίζαν τις πρωινές ώρες στην προβλήτα της Τρούμπας. Σε τέτοια ατμόσφαιρα όλα έμοιαζαν με γιορτή, με την παρουσία επισήμων και υψηλών προσώπων που κατέβαιναν από την Αθήνα να τους υποδεχτούν, με κυρίες της ψυχαγωγίας που πρόσφεραν γλυκίσματα και αναψυκτικά. Σε μια περίπτωση συναγερμού, κάποια ημέρα κατά τις 10, ερμήωσαν οι δρόμοι και η παραλία ενώ οι τραυματίες λούφαξαν στα υποστρώματα του νοσοκομειακού περιμένοντας την όποια, μοιραία ίσως, εξέλιξη. Ευτυχώς δε έγινε τίποτα, άλλος ένας κούφιος συναγερμός δηλαδή. Φανταστείτε, μερικά πρόσωπα που δεν δέχτηκαν την προστασία της αστυνομίας και κυρίες της ψυχαγωγίας, "υπό συναγερμόν κάναν περίπατο στην Τρούμπα".

Μετά τους Ιταλούς, που σύμφωνα με την γνώμη του Χαϊδεμέ-νου σεβάστηκαν φαίνεται, την κίνηση του λιμανιού και την διακίνηση μεγάλου στρατιωτικού και πολεμικού δυναμικού, ήλθε το κεφάλαιο των γερμανικών βομβαρδισμών, την μεγαλύτερη δοκιμασία που γνώρισε ο Πειραιάς. Η νύχτα της 6-7 Απριλίου 1941 ήταν νύχτα κολάσεως, πυρός και σιδήρου. "Η έκρηξη κάποιου πλοίου με πυρομαχικά στον προλιμένα, [εννοεί το Clan Fraiser] σφενδό-νισε συντρίμματα από σίδερα και ξάρτια του καραβιού, ως πέρα στις συνοικίες, κι' ίσαμε την κεντρική πλατεία, την Κοραή. Πυρκαγές άναψαν σε παραλιακά καταστήματα και σε κτήρια, και μεγάλες γλώσσες από φωτιές φώτι-

ζαν το λιμάνι. Μαύρες τουλίπες καπνού σα μαύρα σύννεφα, κάλυψαν τον ουρανό, κι' ένα σάβανο την τόσο ζωντανή πόλη. Οι εκρήξεις συνεχίζονταν ώρες πολλές, και με τη δόνηση, σπάζαν τζάμια και πόρτες και παράθυρα και πέφτανε κτίσματα παλιά και ετοιμόρροπα. Ο Πειραιάς κείνη τη νύχτα, ήταν με φλόγες ζωσμένος". Οι ανθρώπινες ζωές δεν ήταν τόσες πολλές, όσο οι υλικές καταστροφές. Κτήρια γκρεμισμένα, μαγαζιά σπασμένα, εμπόρευμα καμένα, όλα εκτεθειμένα στον δρόμο σε κλοπές, σε απώλειες, σε φθορές, σε αλλοιώσεις κι εκείνη η ζάχαρη η καμένη, από αυτόν ή από άλλο βομβαρδισμό, έδιναν μια εικόνα που οι ζημιές δεν μπορούσαν να εκτιμηθούν. Η αστυνομία έτρεξε από τη πρώτη στιγμή, όπως η πυροσβεστική και το λιμενικό. Είχε καταργήσει κι εκείνο το τετράωρο αλλαγής που ήταν στηριγμένο σε προληπτικό σύστημα της υπηρεσίας. Περιέζωσε ολόκληρα τετράγωνα για να υποβοηθήσει το έργο της πυροσβεστικής και να κρατήσει τα πλήθη μακριά από την πυρίκαυστη ζώνη, όσα περιεργα άτομα δεν είχαν αρχίσει να παίρνουν τον δρόμο της προσφυγιάς προς την Αθήνα. Όταν καταλάγιασαν τα παραπάνω, κι έφυγε ο κόσμος, έμεινε η αστυνομία να φρουρεί την πόλη. "Και τη νύχτα, μετά την πρώτη νύχτα, βλέπατε μόνο αστυνομικούς, ν' αργοπερπατάνε σα φαντάσματα, γύρω από τους σωρούς των ερειπίων. Και την ημέρα, μετά την έξοδο του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού, μεγάλα ανθρώπινα παλιρροϊκά κύματα, ξεσπάζανε στις σκάλες των αστυνομικών τμημάτων, καθώς οι μέτοικοι κα-

Από το φωτογραφικό άλμπουμ της Αστυνομίας Πόλεων που εμφανίζει επτά ντοκουμέντα, ξεχώρισα την τελευταία με πειραικό ενδιαφέρον. Αξιωματικοί και κατώτεροι έξω από το Αστυνομικό Εστιατόριο Πειραιώς την ημέρα του Πάσχα του 1946. Διακρίνονται ο αστυνομικός διευθυντής Πειραιώς Δημ. Βρανόπουλος, ο αστυνόμενος Αναστασίου, ο αστυνομικός διευθυντής Τσιγαρή και ο αστυνόμενος Χυτήρης.

τέβαιναν από την Αθήνα να φροντίσουν για τα μαγαζιά τους και για τα σπίτια τους, κι' ύστερα για τα δελτία τροφίμων, για τις ταυτότητές τους, για τις δηλώσεις τους, για τ' ακατοίκητα και τ' ανασφάλιστα, και για καμιά καταγγελία".

Ποτέ άλλοτε δεν γνώρισαν τα τμήματα αυτή την κοσμοσυρροή, δεν ασχολήθηκαν με τόσα πολλά ζητήματα της πόλης και των πολιτών. Ειδικά το Β' Α.Τ. είχε επιβαρυνθεί ικανό μέρος των ευθυνών και των υποχρεώσεων. "Κι' ήταν αυτή η κίνηση των πολιτών στους κεντρικούς δρόμους, αλλόκοτη και βιαστική, από το φόβο κάποιου συναγεμίου, που δεν αργεί κάλας να σημάνει. Κι' αρχίζει πάλι η ερήμωση μέσα σε λίγα λεφτά της ώρας, κι' ύστερα μετά τη λήξη, πάλι η ίδια κίνηση στους δρόμους, η φευγαλέα και η βιαστική. Κι' έτσι περνούσαν οι μέρες, με κάποια βόμβα δώθε, κείθε με το αντιαεροπορικό να βάλει, και με την αστυνομία πιασμένη από τα μαλλιά τι να πρωτοκάνει, γιατί από τη μια μέρα στην άλλη συσσωρεύονταν και περισσότερα προβλήματα". Ένα από αυτά ήταν οι στρατευμένοι νησιώτες που μετά την διάλυση του μετώπου άρχισαν να καταφτάνουν στον Πειραιά ταλαιπωρημένοι, προ πάντων πεινασμένοι περιμένοντας στα κράσπεδα του λιμανιού κανένα πλωτό μέσο να πάνε στον τόπο τους. Παράλληλα με τους πολεμιστές αυτούς η αστυνομία φρουρούσε τα ανασφάλιστα καταστήματα, καμένα και σπασμένα με εκτεθειμένα εμπορεύματα, οπότε είχε πέσει σε ένα μεγάλο πονοκέφαλο. Η καθημερινή πολεμική ζωή της πολιτείας άλλαξε, και φάνηκε σαν αντιπερισπασμός που έδωσε ανάσα στις υπηρεσίες, όταν ακούστηκαν πυροβολισμοί από την Ρετσίνα, την Ιπποδαμείας και την Τροχιοδρόμων. Ήταν η λεηλασία στις αποθήκες που είχαν τα εφόδια της Αγγλικής Επιμελητείας.

Φτάσαμε στον απογευματινό βομβαρδισμό της 18 Απριλίου 1941. "Σ' αυτόν τον βομβαρδισμό, έγινε ολοκαύτωμα και το θαλαμηγό "Ελλάς", ένα από τα καλύτερα της ακτοπολής, την ώρα που, πλευρισμένο σε κάποια προβλήτα του Ο.Λ.Π., ήταν έτοιμο ν' αναχωρήσει μ' επιβάτες στρατιωτικούς, κυβερνητικούς και ιδιώτες, που πήγαιναν στην Κρήτη". Οι φωτιές το περιζώσανε από την πύρινη ως την πλώρη, τα θύματα καμένοι, σκοτωμένοι, πνιγμένοι, τραυματισμένοι πρέπει να ανήλθαν σε εκατοντάδες. Τα νοσοκομειακά αυτοκίνητα πηγαινόερχονταν στο νοσοκομείο Σαπόρτα, το ένα πίσω από το άλλο. Ανάμεσά τους και το αυτοκίνητο του Β' Α.Τ., που μετέφερε τραυματίες, όπως δυο νηοποιοί του θεάτρου που θα πήγαιναν κι αυτοί στην Κρήτη.

Έφτασε και η δραματική νύχτα της 21-22 Απριλίου. Όχι από άποψη θυμάτων όσο για την παρ' ολίγο ύπαρξη πολλών θυμάτων. Το περιστατικό δεν είναι ευρέως γνωστό στους σημερινούς ερευνητές.

Δυο βόμβες, η μια στην ΒΔ και η άλλη στην Α. πλευρά, έπεσαν στο Μέγαρο της Εμπορικής Τραπεζής. Αποτέλεσμα, να φράξουν με συντρίμματα την είσοδο και την έξοδο των καταφυγίων όπου είχαν μπει λίγες εκατοντάδες πολιτών και περί τους εκατό αστυνομικούς. Ανάμεσα στα σημεία κρούσης των βομβών πάνω στο

κτίριο βρισκόταν ένα φυλάκιο. Την ώρα εκείνη παρατηρητής ήταν ο αστυφύλακας Κεραμιδάς που παρά την δοκιμασία σώθηκε. Οι εγκλωβισμένοι στα καταφύγια δεν κατάλαβαν τι συνέβαινε έξω. Θα ήταν θανάσιμο αν το ήξεραν αφού λίγες μέρες πριν είχαν σημειωθεί θανατηφόρα κρούσματα από πανικό στα καταφύγια των αποθηκών του Παπαστράτου. Αβοήθητοι, μπορούσαν να πεθάνουν όλοι από ασφυξία. "Μετά τη λήξη του συναγεμίου, ήταν αξιοσημείωτη, η τάξη που έβγαιναν ανεβαίνοντας μια κάθετη σιδερένια σκάλα, γαντζωμένη κάπου στο πεζοδρόμιο της Τσαμαδού, από το άλλο μέρος του οικοδομικού τετραγώνου, και από μια καταπακτή σκεπασμένη με μια λαμαρίνα στο πεζοδρόμιο που ξεσκεπάστηκε".

Αυτός ήταν ο τελευταίος βομβαρδισμός των Γερμανών και σε λίγες ημέρες, στις 27, μπήκανε στην πόλη κι άπλωσαν χάμω στην μεγάλη προβλήτα μια μεγάλη σημαία προς γνώση των φίλων αεροπλάνων. "Κι' από τότε, αρχίζει η πείνα, κι' η φοβέρα, κι' η σκλαβιά, κι' ο Πειραιάς έγινε φρούριο Γερμανικό".

"Πέρασαν κοντά τρία χρόνια. Άλλα αεροπλάνα, συμμαχικά τούτη τη φορά, στις 11.1.44, μες' το καταμεσήμερο, γαζωτά σκόρπισαν τη φωτιά και το σίδερο πάν' απ' την πόλη. Από το Κερατσίνι ως τα Ταμπούρια και τη Δραπετσώνα και τη Κεντρική αγορά, κι' ίσαμε την Τσαμαδού πάνω στο εστιατόριο Βίρβου κοντά στη πλατεία Κοραή, γεμάτο πελάτες. Τότε κατερειπώθη και ο περικαλλής ναός της Αγίας Τριάδος. Τα θύματα ήταν πολλά. Είχε και η αστυνομία τα θύματά της αν θυμάμαι καλά, σ' αυτόν ή σε άλλο βομβαρδισμό. Τον αστυνόμο Λεβέντη Γ. τον υπαστυνόμο Κουφό Αθανάσιο, τον πρώην υπαστυνόμο Θωμάκο Λεωνίδα.

Τα περισσότερα όμως θύματα από μια βόμβα από τις πολλές, ήταν στο υποστυλωμένο ισόγειο καταφύγιο της ηλεκτρικής εταιρείας, που είχαν καταφύγει υπερεκατό μαθήτριες της παιδαγωγικής ακαδημίας. Θάφτηκαν κάτω από τα συντρίμματα δύο υπερεκτεθειμένων ορόφων. Μέρες πολλές τα συνεργία εκταφής εργάζονταν στο κατερειπωμένο κτίριο, ακόμα και μια μέρα που, ο Πειραιάς ξύπνησε κατάσπρος, στρωμένος από χιόνια".

ΣΧΟΛΙΑ

Από στοιχεία που έχω συγκεντρώσει, στον Πειραιά η Αστυνομία λίγο πριν την κατοχή στεγαζόταν:

Η Αστυνομική Διεύθυνση ήταν στην Καραϊσκού 117. Το Τμήμα Γενικής Ασφαλείας, Αλκιβιάδου 118. Α.Α.Τ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 103. Β'Α.Τ. Καποδιστρίου 99. Γ' Α.Τ. Ασκληπιού και Στεννημάχου. Δ' Α.Τ. Μανουσίου Κούνδουρου 1. Ε'Α.Τ. Βοσπόρου, Νέα Κοκκινιά. ΣΤ' Α.Τ. Ταμπούρια. Ζ' Α.Τ. Αθ. Σιώκου Ν. Φάληρο. Η' Α.Τ. Βασιλικών και Υμηττού, Καμίνια. Θ' Α.Τ. Δραπετσώνα. Ο Αγορανομικός Σταθμός, στην Κεντρική Αγορά. Το Τμήμα Αγορανομίας, Κουντουριώτου 130. Τμήμα Τροχαίας Κινήσεως, Σαχτούρη 5. Τμήμα Μεταγωγών, Λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας (Γρ. Λαμπράκη) 79. Η Διοίκηση της Χωροφυλακής ήταν στην Υψηλάντου 130.

Το μέγαρο της Εμπορικής Τραπεζής στην οδό Μακράς Στοάς σε παλαιότερη φωτογραφία. Σε διάφορες περιόδους στέγασε τον Ο.Λ.Π. (1948-1955) και κεντρικές υπηρεσίες του Δήμου Πειραιώς (1960-1968).

Ο ήρωας της αντίστασης Μανώλης Παρλαμάς και η φημισμένη ταβέρνα του

Η περίπτωση του Μανώλη Παρλαμά είναι μοναδική ίσως στον Πειραιά. Ο Παρλαμάς έγινε γνωστός προπολεμικά, από την γνωστή ταβέρνα που διατηρούσε προς τα βράχια της παραλίας, κοντά στο Βασιλικό περίπτερο και αποτελούσε για καιρό τοπωνύμιο της γύρω περιοχής. Ο Παύλος Τσαρόπουλος αναφέρει πως *"πιο πέρα και δεξιά από την "Παναγίτσα" (Το Ρόδον το Αμάραντο) όπως ήξεραν όλοι την μικρή αρχικά εκκλησούλα και με κατεύθυνση προς την παραλία, συναντούσες κάποτε την περιοχή του "Παρλαμά". Το προπολεμικό αυτό κέντρο, στην είσοδο του λιμανιού, συγκέντρωνε τον εκλεκτότερο κόσμο της Αθήνας και ήταν φημισμένο για την κουζίνα και τα φρέσκα ψάρια του"*. Ένα άλλο επίσης κοντινό και φημισμένο σημείο της Πειραιϊκής, προς την πλευρά της Πειραιϊκής, ήταν του Καλαμπάκα, διότι εκεί ψάρευαν με τράτες την μαρίδα και τροφοδοτούσαν την αγορά και τους συνοικισμούς. Η ταβέρνα του Παρλαμά ήταν ξακουστή για το κρασί της και τη θέα που προσέφερε απλόχερα στους θαμώνες, ειδικά τα καλοκαιρινά βράδια. Τα τραπέζια της απλώνονταν στην κυριολεξία μέσα στη θάλασσα του προλιμένα. Τον Φεβρουάριο του 1936 συνέβη και αυτό το απρόοπτο γεγονός οφειλόμενο σε μια τρικυμία άνευ προηγουμένου. Καθώς τα κύματα υψώνονταν στα τρία μέτρα και ο άνεμος φυσούσε με ταχύτητα 50 μιλίων την ώρα, ένα

φορτηγό ατμόπλοιο, το "Ζανέττα", τράβηξε κατά την ακτή, και αφού υπερπήδησε βράχους και άλλα εμπόδια, στάθηκε πάνω στην πρώτη σειρά τραπεζιών της ταβέρνας. Αν συνέχιζε για λίγο ακόμα, θα ισοπέδωνε εκ θεμελίων το κτήριο της ταβέρνας. Το επεισόδιο αυτό αποτέλεσε αντικείμενο σάτιρας στις επιθεωρήσεις της επο-

χής και στα θεατρικά δρώμενα. Εκφράσεις όπως *"Ατμόπλοιο κατά βαρελιών"* ή *"σώσατε το κρασί μου"* δέσποζαν στις εφημερίδες, ενώ αλλού γράφτηκε ότι *"η καμμένη η Ζανέττα, αφού εργάστηκε για 25 χρόνια στη θάλασσα, επιθύμησε λίγο κρασάκι σε μια έρημη*

του **Στέφανου Μίληση**
Συγγραφέα - ιστορικού ερευνητή
Προέδρου Φιλοπονηγικής Στέγης Πειραιώς

ακτή της Πειραιϊκής".² Ο Μανώλης Παρλαμάς δείχνει απλόχερα τα σημάδια του ευγενικού του χαρακτήρα και της τόλμης που διέθετε, κατά την διάρκεια της θαλάσσιας τραγωδίας που προκλήθηκε από τη σύγκρουση του ατμόπλοιου "Υδρα" με το καΐκι "Ανάστασις". Στις 1 Αυγούστου του 1937, ημέρα Κυριακή, το πετρελαιοκίνητο ιστιοφόρο τρεχαντήρι με το όνομα "Ανάστασις" ερχόμενο από τη Σουβάλα της Αίγινας, κατάφορτο με 45 εκδρομείς, ανάμεσα σε αυτούς και 15 τουλάχιστον παιδιά, πλησίαζε να εισέλθει στο λιμάνι του Πειραιά. Την ίδια ώρα που το τρεχαντήρι πλημμυρισμένο από τις φωνές και τα τραγούδια των επιβατών πλησίαζε το λιμάνι, ένα άλλο ατμόπλοιο το "Υδρα" σήκωνε τις κλίμακες του και αναχωρούσε προς εκτέλεση του δρομολογίου του, έχοντας προορισμό το Λεωνίδιο, με ενδιαμέσες στάσεις την Αίγινα και τις Σπέτσες. Το "Υδρα" ή αλλιώς το "Υδράκι" -όπως άρεσε στους επιβάτες του να το αποκαλούν- ήταν χωρητικότητας 250 τόνων, ανήκε στον εφοπλιστή Πετσάλη ενώ στη γέφυρα βρισκόταν ο πλοίαρχος Μόσχος Διαμαντόπουλος. Η ώρα ήταν δέκα και μισή, όταν οι επιβάτες του τρεχαντηριού σταμάτησαν απότομα το τραγούδι, τα γέλια διακόπηκαν κα-

1. «Πειραιϊκές εικόνες, μνήμες και νοσταλγίες», Αθήνα, 1982

2. Εφημερίδα «Ο ΤΥΠΟΣ», φ. 6ης Φεβρουαρίου 1936, σελ. 5, «Φορτηγόν πλοίων εναντίον... ταβέρνας!», Π. Τζουνάκος.

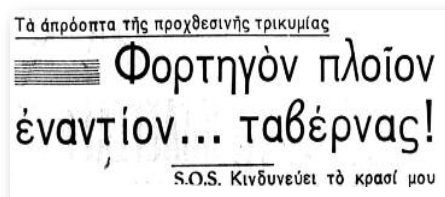
θώς όλοι είδαν να διαγράφεται μπροστά τους μέσα στο σκοτάδι η σιλουέτα του ατμόπλοιου, το οποίο άνοιγε ταχύτητα εξερχόμενο του λιμανιού και τραβούσε ίσα κατά πάνω τους! Η πλώρη της "Υδρας" με την ταχύτητα που στο μεταξύ είχε αναπτύξει βγαίνοντας από τον προλιμένα στην ανοικτή θάλασσα, εμβόλισε στην κυριολεξία το ξύλινο τρεχαντήρι. Ένας τρομερός ήχος συνόδευσε την πρόσκρουση κατά τη διάρκεια της οποίας το τρεχαντήρι ανυψώθηκε σαν από ένα αόρατο χέρι στον αέρα³. Πολλοί από τους επιβάτες του τρεχαντηριού από τη βιαιότητα της πρόσκρουσης έπεσαν στη θάλασσα. Άλλοι, βρέθηκαν παρασυρμένοι κάτω από το βαρύ μεταλλικό σκαρί του ατμόπλοιου. Οι θαμώνες του κέντρου του Παρλαμά είχαν μείνει άναυδοι από το δράμα που έβλεπαν να εξελίσσεται στην κυριολεξία μπροστά στα μάτια τους. Ο Μανώλης Παρλαμάς αντέδρασε γρήγορα και υπήρξε από τους πρώτους που έσπευσαν να παράσχουν βοήθεια. Ο γενναίος αυτός άνδρας ακούγοντας τη βουή της σύγκρουσης αμέσως έσπευσε στο σημείο με τη βενζινακάτο του και επιδόθηκε στο έργο της διάσωσης των ναυαγών. Από την τραγωδία του καλοκαιριού του 1937 ο Παρλαμάς έγινε γνωστός για την ανδρεία, την τόλμη και την πρωτοβουλία που επέδειξε. Το 1938 ανέλαβε Δήμαρχος Πειραιώς ο Μιχάλης Μανούσκος (διορισμένος από το καθεστώς του Ιωάννη Μεταξά). Επί ημερών Μανούσκου το ταφικό μνη-

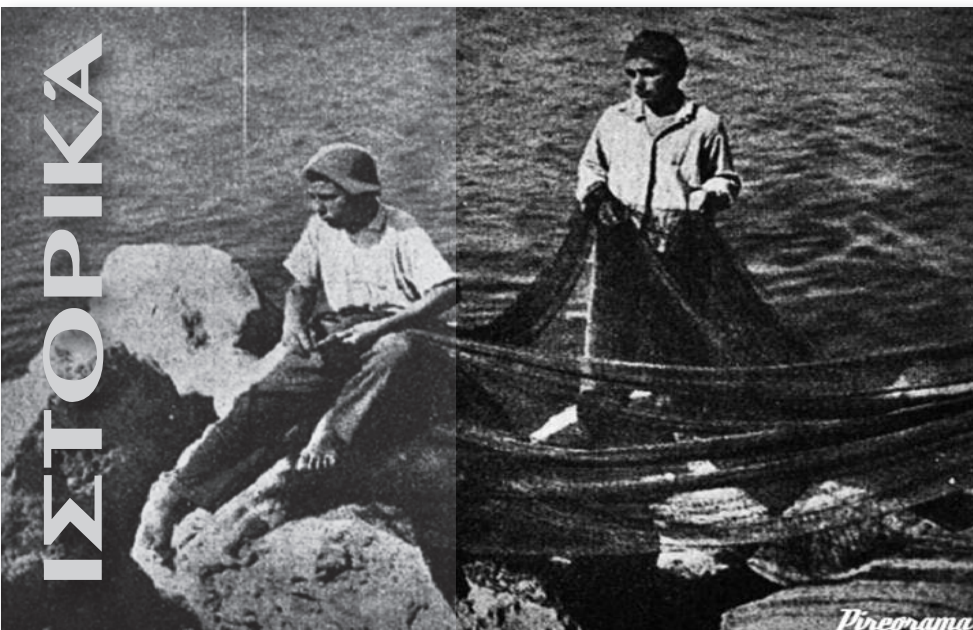
μείο ήταν κατεστραμμένο (από την εποχή του Μεσαίωνα και της τουρκοκρατίας) και το μόνο που υπήρχε ήταν θραύσματα και πεσμένα κομμάτια της αρχαίας κολόνας, διασπαρμένα στην περιοχή. Ο Μανούσκος επιθυμούσε την ανάδειξη του ταφικού μνημείου του Θεμιστοκλή. Ζήτησε τη συνδρομή του καθηγητή Ορλάνδου, ο οποίος σε συνεργασία με τον μηχανικό του Δήμου Γλαύκο Μαρκόπουλο προέβλεσαν στην ακριβή αποτύπωση του αρχαίου μνημείου, ορίζοντας το σχήμα που αυτό είχε αρχικώς πριν καταστραφεί. Διαπί-

στωσαν ότι στο σημείο δέσποζε μια βάση πάνω από την οποία υπήρχε μια στρογγυλή στήλη ύψους 8 μέτρων, κατασκευασμένη από Πειραιϊκή πορώδη πέτρα, η οποία φυσικά είχε εξαχθεί από τα κοντινά λατομεία της πειραιϊκής ακτής, γεγονός που ενίσχυε την ταυτοποίηση του μνημείου ως προς τη θέση του. Αυτές οι ενέργειες ανάθεσης εκ μέρους του Μανούσκου προς τους Ορλάνδο και Γλαύκο Μαρκόπουλο, είχαν να κάνουν μόνο με το ζήτημα της αναστήλωσης του Μνημείου, ανεξάρτητα με το αν τελικά ήταν το ορθό ταφικό μνημείο ή όχι. Αυτές οι ενέργειες διαφήμισαν κατά κάποιον τρόπο την ταβέρνα του Παρλαμά αφού δημοσιογράφοι, αρχειολόγοι και υπάλληλοι του Δήμου κατέφταναν καθημερινώς λίγο πιο κάτω από το μαγαζί του. Από το 1938 και ύστερα οι διαφημίσεις του Παρλαμά αλλάζουν προσδιορισμό θέσης και αντί της μέχρι τότε αναγραφόμενης "βασιλικό παλατάκι", κυριαρχούσε το ερώτημα "Ξέρετε πού είναι ο τάφος του Θεμιστοκλή; Ασφαλώς όχι! Αν θέλετε να το μάθετε κάνετε έναν περίπατο μέχρι της ταβέρνας Παρλαμά!". Έτσι ο Παρλαμάς θέλοντας και μη κατάφερε με τον ντόρο που έκανε να επαναφέρει στη συνείδηση των Πειραιωτών το χαμένο αρχαίο τοπόσημο. Όμως ο Μανώλης Παρλαμάς εκτός από τη φήμη που είχε αποκτήσει από το κέντρο του, υπήρξε και μέγας αντιστασιακός, σαμποτέρ και καταστροφέας των γερμανικών πλοίων. Ανήκε σε μια από τις πολλές αντιστασιακές ομάδες του Πειραιά, με αποστολή να βυθίζει με σαμποτάζ τα πλοία που ανήκαν στον Άξο-

3. Εφημερίδα «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ», φ. 3 Αυγούστου 1937, «Τραγική σύγκρουσις εις το Λιμένα Πειραιώς, ένα βενζινόπλοιον με εκδρομείς εβυθίσθη», σελ. 1.

να⁴. Ήταν το "μάτι" της ομάδας στο λιμάνι. Μαζί με τους Ιωαννίδη, Αδάμ, Καλύβα, Κατσιγεωργίου, Λεοντακιανό, Θειακάκη και άλλους, έδωσαν έναν σκληρό αγώνα, μια πάλη μέχρι θανάτου, για να επιτύχουν σαμποτάζ και άλλες επικίνδυνες αποστολές⁵. Τύπος λεβέντη Κρητικού που έζησε την ζωή του στον Πειραιά, ο Μανώλης Παρλαμάς με τα χρόνια μέσα από την παραλιακή ταβέρνα του, είχε αποκτήσει πλήθος γνωριμιών με ναυτικούς όλων των εθνοτήτων, με πλοηγούς που συνέχισαν να κουμαντάρουν την είσοδο και έξοδο των γερμανικών και ιταλικών πλοίων στο λιμάνι του Πειραιά, αλλά και με καϊκτοήδες. Με τους τελευταίους στα χρόνια της κατοχής, συνήθιζε να συνεργάζεται και για εμπόριο κρασιού, καθώς αγωνίζονταν μεταξύ άλλων να ζήσει τη γυναίκα του με τα δύο του παιδιά. Μιλούσε λοιπόν μαζί τους για εμπόριο, συγκεντρωνε πληροφορίες πολύτιμες για τις κινήσεις των εχθρικών πλοίων, τις οποίες στην συνέχεια μέσω πομπών που διατηρούσε σε διαφορετικά σημεία, ανέφερε στη Μέση Ανατολή στην Βρετανική Ομάδα "Αντβανς Φορς 133". Με βάρ-

ση τις πληροφορίες του Παρλαμά, οι σύμμαχοι με αεροπλάνα ή με υποβρύχια πετύχαιναν να βυθίζουν τα πλοία εκείνα που κουβαλούσαν εφόδια κυρίως για τα Άφρিকা Κορπς στην Βόρεια Αφρική και στον Ρόμπελ. Ο Παρλαμάς από μόνος του είχε αποσπάσει τόσο σημαντικές πληροφορίες, ώστε κάποια στιγμή κατάφερε να διακόψει ακόμη και τις εφοδιοπομπές Πειραιώς Κρήτης και Αφρικής. Οι Γερμανοί είχαν καταλάβει την ύπαρξη ενός πληροφοριοδότη και τον είχαν επικήρυξε! Η ταβέρνα του Παρλαμά ύστερα από εντολή της γερμανικής αρχής, διέκοψε τη λειτουργία της και ο Παρλαμάς μετέφερε κάποια από το βαρέλια με το φημισμένο κρασί του σε μια υπόγειη ταβερνούλα στην οδό Αντωνίου Θεοχάρη.

Ο Παρλαμάς συνεργαζόταν και με κάποιον Τσιώκο που ανήκε στην αντιστασιακή ομάδα του Ιωαννίδη. Ο Τσιώκος υπηρέτούσε στο πιο επικίνδυνο πόστο του λιμανιού, καθώς ήταν

διοικητικός υπάλληλος στο γερμανικό Λιμεναρχείο και ήταν σε θέση να μαθαίνει όλες τις κινήσεις των καραβιών. Κάποια στιγμή ο Τσιώκος έλαβε την πληροφορία, που αμέσως μετέδωσε στον Παρλαμά, ότι μια νηοπομπή αποτελούμενη από 5 πλοία με στρατό και πυρομαχικά κατευθύνεται προς τα Δωδεκάνησα. Ο Παρλαμάς με χρήση πομπού ειδοποίησε τους Άγγλους. Ο πομπός του Παρλαμά βρισκόταν εγκατεστημένος εντός του δικηγορικού γραφείου του Μενέλαου Κωνσταντινίδη στην οδό Ιπποκράτους 9 στην Αθήνα. Τα εχθρικά πλοία μόλις αναχώρησαν από το λιμάνι του Πειραιά, δέχθηκαν την επίθεση αγγλικών βομβαρδιστικών και έπαθαν σοβαρές αβαρίες, με αποτέλεσμα να επιστρέψει η νηοπομπή στον Πειραιά, κατά δύο πλοία λιγότερα, με νεκρούς και τραυματίες πολλούς Γερμανούς στρατιώτες. Όλη η ομάδα του Παρλαμά όπως κι ο ίδιος δυστυχώς συνελήφθηκαν και εκτελέστηκαν. Μετά τον πόλεμο η χήρα Παρλαμά ξαναλειτούργησε την ταβέρνα μόνη της, καταβάλλοντας ηρωικές προσπάθειες να την επαναφέρει στην αρχική της μορφή. Οι παλαιοί προπολεμικοί θαμώνες προς τιμή του Μανώλη, συνέχισαν μεταπολεμικά να αποκαλούν την συγκεκριμένη περιοχή της παραλίας με το όνομά του: Στου Παρλαμά!

4. Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», φ. 7 Φεβρουαρίου 1946, «Η Εποποιία των Ελλήνων σαμποτέρ. Κυνηγώντας τα γερμανικά οπλιταγωγά στα ελληνικά λιμάνια και στο Αιγαίο», του Νίκου Μαράκη.

5. Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», φ. 4 Φεβρουαρίου 1946, «Η Εποποιία των Ελλήνων σαμποτέρ. Κυνηγώντας τα γερμανικά οπλιταγωγά στα ελληνικά λιμάνια και στο Αιγαίο – Ο Παρλαμάς, ο Ιωαννίδης, ο Αδάμ, ο Θειακάκης», του Νίκου Μαράκη.

Αρχαιολογικό Πανόραμα

Εντυπωσιακό ναυάγιο στο Φισκάρδο της Κεφαλλονιάς

Ένα εντυπωσιακό ναυάγιο εντοπίστηκε στο Φισκάρδο της Κεφαλλονιάς και θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα της Μεσογείου. Χρονολογείται τον 1ο π. Χ. αιώνα έως τον 1ο μ. Χ. αιώνα. Το πλοίο μήκους 33 μέτρων είναι μάλλον θαμμένο στην άμμο και μπορεί να αποκαλυφθεί εάν επιχειρηθεί η εκσκαφή στο μέλλον. Το φορτίο του, μάλιστα, είναι ορατό στον βυθό του Φισκάρδου και βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Το ναυάγιο περιλαμβάνει 6.000 περίπου αμφορείς, που χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά τροφίμων και κρασιού. Όπως σημειώνουν οι αρχαιολόγοι υπεύθυνοι της έρευνας το Φισκάρδο αποτελούσε, όπως φαίνεται, ένα σημαντικό λιμάνι της εποχής. Τα αποτελέσματα της έρευνας των 10 Ελλήνων επιστημόνων δημοσιεύτηκαν στο Journal of Archaeological Science.

Τρεις ξύλινες σαρκοφάγοι έφεραν στο φως στο Λούξορ

Τρεις ξύλινες σαρκοφάγους έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη στη νεκρόπολη Ελ Ασασίφ που βρίσκεται στη δυτική όχθη του Λούξορ. Οι σαρκοφάγοι χρονολογούνται στην εποχή της 18ης δυναστείας, δηλαδή από τον 16ο έως τον 13ο αιώνα π. Χ. Βρίσκονται σε πολύ καλή κατάσταση και έχουν πολύχρωμη διακόσμηση και φέρουν ιερογλυφικές επιγραφές.

Νέα σημαντικά ευρήματα στον Γλα της Βοιωτίας

Νέα σημαντικά ευρήματα αποκαλύφθηκαν στη μυκηναϊκή εγκατάσταση στον Γλα της Βοιωτίας σε μία απόκρημνη νησίδα στον ανατολικό μυλό της Κωπαΐδας. Τα ευρήματα αυτά χρονολογούνται το 13ο αιώνα προ Χριστού ταυτόχρονα με τα έργα αποστράγγισης της λίμνης που θεωρούνται από τα μεγαλύτερα έργα της Ελληνικής προϊστορίας. Η μυκηναϊκή Ακρόπολη στον Γλα είναι μεγαλύτερη 7 φορές της έκτασης των Μυκηνών. Θεωρείται ένα οικονομικό τεχνικό κέντρο. Στις εργασίες των αποστραγγιστικών έργων τη διετία 2018-2019 που συνεχίστηκαν οι έρευνες και οι ανασκαφές υπήρξαν σημαντικά αποτελέσματα. Ήρθαν στο φως 5 νέα οικοδομικά συγκροτήματα και πολλά κινητά ευρήματα: αμφορείς σκύφη, υδρίες, κύλικες, ασκοί, πρόχοι, καθώς επίσης θραύσματα τοιχογραφιών, μολύβδινα αγγεία και τμήματα από ανθρωπόμορφα μυκηναϊκά ειδώλια.

Η ενοποίηση του αρχαιολογικού χώρου των Φιλιππών

Τον Ιούνιο του 2016 έγινε η ανακήρυξη των Φιλιππών σε μνημείο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς στην 40η σύνοδο πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Μία από τις προϋποθέσεις για την ένταξή της στα μνημεία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς ήταν να μπει σε ένα πρόγραμμα ενοποίησης ολόκληρου του αρχαιολογικού χώρου. Στην ουσία αφαιρείται ο ασφαλτοτάπητας ή ανασκάφεται όλο το αρχαίο οδικό δίκτυο για να βελτιωθεί η προσβασιμότητα. Αποκαταστάθηκε και αναδεικνύεται το ανατολικό τμήμα της οχύρωσης ενώ θα γίνει μία συστηματική τεκμηρίωση των ευρημάτων και οι επισκέπτες θα έχουν στη διάθεσή τους πλούσιο πληροφοριακό υλικό. Στο πάνω μέρος της πόλης των Φιλιππών βρίσκονταν οι ναοί και

οι χώροι πολιτισμού του αρχαίου θεάτρου και τα λατρευτικά κτίρια ενώ στο κάτω μέρος ήταν το διοικητικό κέντρο και η αγορά.

Το μινωικό νεκροταφείο του Πετρά Σπείας

Το μινωικό νεκροταφείο του Πετρά Σπείας χρησιμοποιούνταν αδιάλειπτα χίλια περίπου χρόνια από το 2800 έως το 1800 π.χ. Συνδέεται όμως με τον ανακτορικό οικισμό του Πετρά, αλλά αναφέρεται και ανήκει σε μία ομάδα ανώτερης κοινωνικής τάξης όπως φαίνεται. Από το νεκροταφείο εξάγονται πολύτιμες πληροφορίες που αφορούν τα μέλη αυτής της ελίτ που ενταφιάζονταν εκεί. Υπάρχουν πλούσια κτερίσματα, έργα τέχνης και μικροτεχνίας. Από αρχιτεκτονική άποψη ήταν ένα οργανωμένο σύνολο με υπέρβεια τα κτίρια το ένα δίπλα στο άλλο, έκτασης πάνω από 50 τ.μ. Φαίνεται ότι όλα τα αγγεία και τα ειδώλια στους χώρους των τελετουργιών ήταν σπασμένα επίτηδες. Η γεωγραφική θέση του Πετρά ευνοούσε τις επαφές με την εγγύς Ανατολή στις πρώιμες φάσεις (Αίγυπτο και Συρία). Γίνονταν εισαγωγή πολύτιμων αντικειμένων σφραγιδόλιθων, κοσμημάτων, μικρών αγγείων, ελεφαντόδοντων, κώνων, χαλκού, χρυσού, ασημιού.

Εν τέλει...

Δράσεις και εκδηλώσεις του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για τον εορτασμό της επετείου των 2.500 χρόνων της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας και της μάχης των Θερμοπυλών

Εν τέλει... το πρόγραμμα των εκδηλώσεων που προγραμματίζονται από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και τους εποπτευόμενους φορείς του για τον εορτασμό της επετείου της Ναυμαχίας της Σαλαμίνας και της Μάχης των Θερμοπυλών, ανακοίνωσε η υπουργός κ. Λίνα Μενδώνη σε συνέντευξη

Τύπου που πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο της Ακρόπολης.

Αυτές είναι:

-Η ανακατασκευή του Αρχαιολογικού Μουσείου Σπάρτης, με τη συμβολή του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

-Εργασίες συντήρησης και ανακατασκευής στα κτήρια που χρησιμοποιούνταν ως οχυρά στην Κυνόσουρα της Σαλαμίνας, καθώς και στο Μουσείο της Σαλαμίνας.

-Βελτιωτικές παρεμβάσεις ήπιας ανάπλασης στον αρχαιολογικό χώρο των Θερμοπυλών. Συγκεκριμένα στον χώρο του αγάλματος του Λεωνίδα, στο μνημείο των Θεοπέων και στο τείχος των Φωκέων. Επίσης, θα αναβαθμιστεί ο χώρος με περίπτερο του ΤΑΠΙΑ και θα σημειωθεί ο χώρος του πεδίου μάχης, ώστε να είναι σαφή τα όρια του πεδίου της μάχης, που με το πέρασμα του χρόνου έχει αλλοιωθεί από τις προσχώσεις. Σχεδιάζεται ακόμη ο εμπλουτισμός των πληροφοριών που παρέχονται στους επισκέπτες από το Κέντρο Πολιτισμού και Πληροφόρησης, με βίντεο animation.

-Σχεδιάζεται επίσης, η διαχρονική πολιτιστική διαδρομή Θερμοπύλες-Σπερχειούς-Αλαμάνια.

Στις εκδηλώσεις για τον εορτασμό της επετείου, συμμετέχουν οι αρχαιολογικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, μουσεία, και οι εποπτευόμενοι φορείς του Εθνικού Θεάτρου, η Εθνική Λυρική Σκηνή και το Δημοτικό Θέατρο Πειραιώς.

Οι εκδηλώσεις που ανακοινώθηκαν από την υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού είναι οι εξής:

-Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο διοργανώνει έκθεση αφιερωμένη στην ιδέα της «Νίκης» στους αγώνες των θνητών με την υποστήριξη των θεών. Η έκθεση επεκτείνεται στην περίοδο 490-479 π.Χ. και στον άξονα Μαραθώνας-Θερμοπύλες-Πλαταιές-Αρτεμίσιο-Σαλαμίνα, καθώς και στην Αθήνα και την καταστροφή της από τους Πέρσες.

-Η Διεύθυνση Μουσείων επικεντρώνεται σε σπονδυλωτή έκθεση, που αφορά στα γεγονότα της δεκαετίας των περσικών πολέμων. Το Επγραφικό Μουσείο, το Νομισματικό Μουσείο, η ΕΦΑ της πόλης των Αθηνών, η ΕΦΑ Πειραιώς και Νήσων, καθώς και η ΕΦΑ Ανατολικής Αττικής με δικές τους επί μέρους εκθέσεις.

-Η ΕΦΑ Λακωνίας σχεδιάζει έκθεση αφιερωμένη σε τομείς του βίου των Λακεδαιμονίων, με κεντρικό θέμα το άγαλμα του οπλίτη-Λεωνίδα. Πρόκειται για την πρώτη περιοδική έκθεση που πραγματοποιείται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης.

-Η ΕΦΑ Φθιώτιδος θα πραγματοποιήσει έκθεση αρχαιολογικού υλικού για την ανασκαφή του Σπυριδώνος Μαρινάτου στις Θερμοπύλες. Παράλληλα προγραμματίζεται ημερίδα για τη σημασία της θέσης των Θερμοπυλών διαχρονικά, έως το 1943.

-Η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς θα πραγματοποιήσει δράσεις για το πώς πέρασε η μάχη των Θερμοπυλών και η Ναυμαχία της Σαλαμίνας στην προφορική παράδοση, αλλά και στη μουσική και στο θέατρο Σκιών. Παράλληλα, θα σχεδιάσει δράσεις με άξονα τις έννοιες της Αρετής, της Ανδρείας, της Ελευθερίας και της Θυσίας.

-Η ΕΦΑ Πειραιώς και Νήσων δίνει έμφαση στην εκπαιδευτική διάσταση, προγραμματίζοντας:

1. Έναν παιδικό οδηγό για το Μουσείο Σαλαμίνας
2. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη Σαλαμίνα
3. Ημερίδα που θα απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς

-Σε συνεργασία με το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά θα πραγματοποιηθούν «Ξεναγήσεις εν πλώ» στον φυσικό χώρο της ναυμαχίας, όπου θα παρουσιάζονται αποσπάσματα από το κείμενο του Αισχύλου, καθώς και ένα τριήμερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα σχολεία της Αθήνας και του Πειραιά. Θέμα του προγράμματος είναι η «Γνωριμία με τους "Πέρσες"». Το πρόγραμμα θα πραγματοποιηθεί σε αρχαιολογικούς χώρους του Πειραιά και των νησιών του Αργοσαρωνικού.

-Το Μουσείο της Ακρόπολης επικεντρώνεται στις εξής εκθεσιακές ενότητες:

1. Στην καταστροφή της Ακρόπολης από τους Πέρσες (αρχαϊκή Ακρόπολη)
2. Στην προσωπικότητα του Θερμοκλή
3. Στους «Δύο Κόσμους», των Ελλήνων και των Περσών.

-Το Εθνικό Θέατρο θα παρουσιάσει τους «Πέρσες» του Αισχύλου στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου, καθώς και στη Σαλαμίνα. Επίσης, θα παρουσιάσει Θεατρικό Αναλόγιο στο Λατομείο της Σαλαμίνας με κείμενα των «Περσών» και του Ηροδότου.

-Η Εθνική Λυρική Σκηνή θα παρουσιάσει την όπερα του Παύλου Καρρέρ «Μαραθών-Σαλαμίς» στον Μαραθώνα. Επίσης, σε άλλη εκδήλωση θα παρουσιάσει το «Άξιον Εστί» του Μίκη Θεοδωράκη.

-Το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά θα παρουσιάσει το δικό του ανέβασμα των «Περσών» στη Σαλαμίνα. Παράλληλα, θα πραγματοποιήσει σειρά άλλων εκδηλώσεων. Μεταξύ αυτών, ανοικτή συνάντηση με μέλη της ιρανικής κοινότητας και θέμα «Οι Πέρσες στην πόλη σου», ελληνο-ιρανική έκθεση γελογραφίας με θέμα «Acropolis-Persepolis» και εικαστική έκθεση σε συνεργασία με το Ναυτικό Μουσείο Πειραιά.

-Η θεατρική ομάδα Dramaticus θα παρουσιάσει την παράσταση «Ηρόδοτος Δραματικός» στη Σαλαμίνα, στις Θερμοπύλες, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και στον κήπο του Αρχαιολογικού Μουσείου Σπάρτης. Πρόκειται για μία σύνθεση δραματοποιημένων κειμένων των, Ηροδότου, Αισχύλου, Καβάφη και άλλων συγγραφέων.

-Ο συνθέτης Δημήτρης Παπαδημητρίου δημιουργεί ένα νέο μουσικό έργο σε λιμπρέτο από τα «Ακριτικά», από την ιστορία του Ηροδότου, τα ποιήματα του Καβάφη και τα διηγήματα του Άγγελου Βλάχου.

-Σε ειδική εκδήλωση θα παρουσιαστούν παραδοσιακοί πολεμικοί χοροί και μοιολόγια.

-Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού απευθύνει επίσης ανοικτή πρόσκληση στους εποπτευόμενους φορείς του για συνεργασίες με νέους καλλιτέχνες, με θέμα «Ίτε: 11 χρόνια που διαμόρφωσαν την Ιστορία. Από τον παλιό στην Σαλαμίνα»

Η κ. Μαριάννα Βαρδινογιάννη παρουσίασε τα 59 μέλη της Τριμηνιαίας Κοσμητείας και ανακοίνωσε εκδηλώσεις που οργανώνονται από το ομώνυμο Ίδρυμα. Ήδη στις 20 Ιανουαρίου θα γίνει η πρώτη από τις δράσεις που σχεδίασε το Ίδρυμα, στο ΚΠΙΣΝ, μια ημερίδα με έξι ομιλήτες και θέμα «Θερμοπύλες και Σαλαμίνα, αποτυπώνοντας τη σημασία τους σήμερα». Θα ακολουθήσει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών εκδήλωση με τίτλο «Πολλοί και λίγοι» με ομιλία του καθηγητή κυρίου Μπουραζέλη και συμμετοχή αρχηγών κρατών. Στις 6 Μαρτίου στους Δελφούς θα γίνει ειδική ημερίδα, αντίστοιχη στο Athens Democracy Forum τον Σεπτέμβριο και τον Νοέμβριο στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών με την εποπτεία της Ελένης Αρβελέρ.

Σκέψεις του τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων Γιώργου Σταϊνχάουερ για το θεματολόγιο ενός Συνεδρίου με αφορμή των 2.500 χρόνων από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας

Ιο Η ναυμαχία της Σαλαμίνας από την πλευρά των Περσών: πληροφορίες για την προτομασία του στόλου, Φοινίκη, Κιλίκη κλπ. Η δύναμη του περσικού στόλου και ο τύπος των πλοίων. Οι ναυτικοί λαοί της αυτοκρατορίας και η συμμετοχή, ιδιαίτερα των Ιώνων. Πληροφορίες από ανατολικές πηγές σχετικά με τη σημασία και τον αντίκτυπο της ήττας.

2ο Η στρατηγική και τακτική των δύο πλευρών: οι στρατηγικοί στόχοι των δύο πλευρών. Οι στρατηγικές κινήσεις. Η σημασία των ναυμαχιών στο Αρτεμίσιο και της μάχης των Θερμοπυλών. Η ναυτική δύναμη, ο τύπος και των πλοίων των Ελλήνων. Σύγκριση με τα Περσικά. Ο ρόλος των Ελληνικών πόλεων στη μάχη. Ο ρόλος των Αθηναίων και του Θερμοκλή στη χάραξη της στρατηγικής. Το πρόβλημα της αποκατάστασης των φάσεων της μάχης. Μύθος και ιστορία.

3ο Οι συνέπειες της μάχης. Η παρουσία των Περσών στο Αιγαίο και στον Ελλαδικό χώρο πριν και μετά τη μάχη. Πιθανές επιπτώσεις στην Περσική αυτοκρατορία. Πολιτικές συνέπειες της μάχης για τις Ελληνικές πόλεις.

4ο Τα μηνύματα της μάχης. Τα τρόπαια. Ο θρόνος του Ξέρξη. Η αναζήτηση των ναυαγίων.